

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
EUROPOS SAJUNGOS TEISĖS
KATEDRA**

**SIGITA RATKEVIČIENĖ
NEAKIVAIZDINIS SKYRIUS
EUROPOS SAJUNGOS TEISĖS STUDIJŲ PROGRAMA**

**ŠENGENO INFORMACINĖS SISTEMOS VAIDMUO IR TEISINIS
REGLAMENTAVIMAS UŽTIKRINANT VALSTYBIŲ NARIŲ SAUGUMĄ**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas
Lekt. Darius Grebliauskas

Vilnius 2006

**Šengeno informacinės sistemos vaidmuo ir teisinis
reglamentavimas užtikrinant valstybių narių saugumą**

Turinys

Įvadas	3
Dėstymas.....	7
1. Šengeno erdvės atsiradimas ir plėtra	7
1.1. Globalizacijos procesų reikšmė kuriant ES saugumo erdvę.....	7
1.2. Šengeno erdvės atsiradimo prielaidos	9
1.3. Vidaus sienų kontrolės panaikinimas ir kompensacinių priemonių panaudojimas... 13	
2. Šengeno informacinės sistemos paskirtis ir struktūra.....	17
2.1. Šengeno informacinės sistemos reikšmė Šengeno erdvės apsaugai.....	17
2.2. Šengeno informacinės sistemos organizavimas.....	21
3. Šengeno informacinės sistemos turinys ir procesai.....	24
3.1. Duomenų kategorijos Šengeno informacinėje sistemoje.....	24
3.2. Pranešimų turinys.....	27
3.3. Pranešimų įvedimo teisė.....	30
3.4. Pranešimų užklausimų teisė.....	33
3.5. Procedūra gavus teigiamą atsakymą.....	37
3.6. Duomenų apsauga ir konfidencialumas.....	39
4. Šengeno informacinės sistemos plėtojimas ir perspektyvos.....	43
4.1. Antros kartos Šengeno informacinė sistema.....	43
4.2. Lietuvos nacionalinės Šengeno informacinės sistemos kūrimo eiga.....	47
Pabaiga.....	52
Literatūros sąrašas.....	56
Santrauka.....	59
Priedai.....	61

Ivadas

Bendros rinkos įgyvendinimas, kuris buvo vienas iš Europos ekonominės bendrijos steigimo tikslų 1957 metais, numatė keturių laisvių įgyvendinimą: laisvą prekių, paslaugų, kapitalo ir asmenų judėjimą. Pastarosios laisvės įgyvendinimas yra ypač svarbus, nes jis apima ne tik laisvą darbo jėgos judėjimą, kuris ypač svarbus ekonomikai, bet ir su žmonių migracija susijusius aspektus, kurie įtakoja ir valstybių narių saugumą.

Siekdamos paspartinti laisvo asmenų judėjimo principo įgyvendinimą, 1985 m. birželio 14 d. Vokietijos kanclerio Helmuto Kolio ir Prancūzijos prezidento Fransua Miterano iniciatyva, Belgija, Liuksemburgas, Nyderlandai, Prancūzija ir Vokietijos Federacinė Respublika Šengeno mieste (Liuksemburgas) pasirašė Susitarimą dėl laipsniško kontrolės panaikinimo prie bendrų sienų¹. Tačiau minėtas Šengeno susitarimas buvo daugiau deklaratyvaus pobūdžio, nes nebuvo sukurtas nei konkretus procesinis, nei teisinis mechanizmas Susitarimo tikslams pasiekti. Siekiant įgyvendinti Šengeno susitarime išreikštą tikslą atsisakyti asmenų, kertančių bendras sienas kontrolės ir palengvinti transporto ir prekių judėjimą, 1990 m. birželio 19 d. tos pačios penkios valstybės pasirašė papildomą Šengeno konvenciją dėl 1985 m. susitarimo įgyvendinimo². Pastaroji reglamentavo bendras vizų, prieglobsčio teikimo, išorinių sienų kontrolės ir policijos bei muitinių bendradarbiavimo taisykles. 1997 metais Šengeno *acquis* (jį sudaro 1985 m. birželio 14 d. Šengeno susitarimas, 1990 m. birželio 19 d. Šengeno konvencija dėl 1985 m. Šengeno susitarimo įgyvendinimo, prisijungimo prie Šengeno susitarimo protokolai, šios srities reglamentai ir direktyvos, Bendrasis vadovas, bei Vykdomojo komiteto, įsteigto remiantis Konvencija, sprendimai) Amsterdamo sutartimi buvo integruota į Europos Sąjungos teisinę sistemą, t.y buvo perkelta iš trečiojo į pirmąjį Europos Sąjungos ramstį.

Tačiau reikia pažymėti, kad pasienio tikrinimų prie vidinių sienų atsisakymas neišvengiamai reiškė ir nacionalinio, ir viešojo saugumo deficitą, nes valstybės narės prarado svarbią nacionalinę priemonę, leidžiančią kontroliuoti į šalį per vidines sienas atvykstančius asmenis ir nustatyti jų tapatybę. Tokioje situacijoje siekiant sumažinti valstybių narių saugumui kylančią riziką, reikalingi intensyvūs, tikslingi ir efektyvūs informacijos mainai tarp Šengeno šalių kompetentingų institucijų, užtikrinančių vidaus saugumą t.y. būtini nuolatiniai, operatyvūs duomenų mainai bei kitos kompensacinės priemonės. Šiam tikslui įgyvendinti Šengeno konvencijoje buvo numatyta įkurti Šengeno informacinę sistemą (toliau – SIS) – vieną iš svarbiausių priemonių, kompensuojančių asmenų kontrolės prie vidinių sienų panaikinimą.

¹ Susitarimas tarp Beneliukso ekonominės sąjungos valstybių, Vokietijos Federacinės Respublikos ir Prancūzijos Respublikos vyriausybių, dėl laipsniško jų bendrų sienų panaikinimo//OL L 239 2000.

² Konvencija dėl Šengeno susitarimo įgyvendinimo 1985 m. birželio 14 d. sudaryto tarp Beneliukso ekonominės sąjungos valstybių, Vokietijos Federacinės Respublikos ir Prancūzijos Respublikos vyriausybių, dėl laipsniško jų bendrų sienų panaikinimo//OL L 239 2000.

Minėtos sistemos paskirtis – sudaryti sąlygas Šengeno valstybių paskirtoms institucijoms automatizuotos paieškos būdu bendrų išteklių duomenų bazėje naudotis vienodos formos pranešimais apie asmenis ir daiktus atliekant asmenų kontrolę išorinių sienų perėjimo punktuose, kitas policijos ir muitinės procedūras, išduodant vizas, leidimus gyventi, dirbti bei įgyvendinti Šengeno konvencijos nuostatas dėl asmenų judėjimo.

Nepaisant to, kad SIS yra skirta užtikrinti valstybių narių saugumą, pažymėtina, kad yra skeptikų, kritikuojančių šią sistemą. Jų teigimu, SIS ne palengvina laisvą asmenų judėjimą, bet atvirkščiai – jį riboja, varžo migracijos procesus, dažnai naudojama ne pagal tikslą, yra sekimo priemonė ir panašiai, taip pat teigiama, kad sistemoje yra surinkta daug asmens duomenų, kurie nėra apsaugomi ir kelia pavojų asmens teisėms ir laisvėms, sudaro prielaidas policinėms valstybėms rastis.

Taip pat, pastaruoju metu girdėti kritikos ir pačios Europos Sąjungos (toliau – ES) atžvilgiu. Yra politikų teigiančių, kad ES – vienas sėkmingiausių projektų žemyno istorijoje, pastaruoju metu susiduria su sunkumais: Prancūzijos ir Olandijos referendumuose atmestas Europos Sąjungos Konstitucijos projektas, diskutuojama dėl tolesnės Sąjungos plėtos pristabdymo, o globalizacija, stiprindama konkurenciją pasaulio rinkoje, tampa iššūkiu Europos socialiniam modeliui. Europos Parlamento narės Onos Juknevičienės teigimu, globalizacija – tai iššūkis, kurio, deja, ES nesugeba išnaudoti³.

Be jokios abejonės, ES plėtra daugeliu atžvilgių yra unikalus procesas tiek pačiai ES, tiek naujai įstojusioms valstybėms iš Vidurio ir Rytų Europos. Sąjungai pirmą kartą teko priimti tiek daug ir taip savo politine bei kultūrine patirtimi ir ekonominiu bei socialiniu išsivystymu nuo jos narių besiskiriančių valstybių. Tačiau tai paskatino ES reformuoti savo institucinę sprendimų priėmimo struktūrą, ir imtis fundamentalios Europos integracijos tikslų bei priemonių peržiūros.

Minėtos diskusijos sudomino ir paskatino pasirinkti šią baigiamojo darbo temą bei nagrinėti šį klausimą plačiau. Temos aktualumą lemia tai, kad ES plėtra tiesiogiai susijusi ir su Šengeno erdvės plėtra, nes kiekvienai 2004 m. įstojusiai, Lietuvai tame tarpe, arba ateityje įstosiančiai į ES valstybei, Šengeno susitarimo ir Šengeno konvencijos nuostatos bus privalomos nuo įstojimo momento daugeliu atvejų, o po nustatytų pasirengimo vertinimo procedūrų ir atitinkamo teigiamo Europos Vadovų Tarybos sprendimo dėl sienų atvėrimo, visas Šengeno *acquis* galios joms be išlygų, nes, kaip jau buvo minėta, 1997 metais pasirašius Amsterdamo sutartį, Šengeno *acquis* buvo inkorporuotas į ES teisinę sistemą.

Tačiau reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad Lietuvos Respublika įsipareigojo nuo įstojimo į ES dienos ES teisyną, kurio dalis yra Šengeno *acquis* (Šengeno teisynas – aut.pastaba),

³ <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=9479853&categoryID=2045412&ndate=1147122000> (2006-09-12)

taikyti Stojimo Akte⁴ nustatytais sąlygomis t.y., įvardyto akto I priede išvardytas nuostatas taikyti nuo 2004 m. gegužės 1 d., o kitas Šengeno *acquis* nuostatas, neišvardytas I priede, nors ir privalomas naujosios valstybės narėms nuo įstojimo dienos, taikyti naujojoje valstybėje narėje tik po šiuo tikslu priimto Tarybos sprendimo. Taigi, naujosios ES valstybės narės, 2004 m. įstojusios į ES visu mastu netaikys Šengeno *acquis* reikalavimų, ir asmenys prie bendrų sienų tarp esamų ir naujųjų valstybių narių ir tarp pačių naujųjų valstybių narių bus tikrinami tol, kol naujosios valstybės narės įgyvendins kontrolės deficitą kompensuojančias priemones ir galės užtikrinti, kad saugumas regione nesusilpnės panaikinus pasienio tikrinimus. Pasirengimą š.m. liepos – rugsėjo mėnesiais vertino Šengeno vertinimo ekspertų misija ir artimiausiu metu (gruodžio mėn.) teiks rekomendacijas dėl Šalių pasirengimo.

Viena iš pagrindinių priemonių, kurią privaloma įgyvendinti naujosios valstybės narėms, norinčioms integruotis į Šengeno erdvę, yra prisijungimas prie SIS. Pažymėtina, kad dabartinė funkcionuojanti sistema jau buvo atnaujinta du kartus ir šiuo metu praktiškai pasiektos sistemos talpumo ir eksploatacinių galimybių ribos. Dėl šios priežasties yra kuriama naujos kartos sistema, taip vadinama, antros kartos Šengeno informacinė sistema (SIS II – aut.pastaba), kurią buvo numatyta įdiegti ir pradėti eksploatuoti jau 2007 metais, tačiau š. m. spalio 5–6 d. Europos Komisija Teisingumo ir vidaus reikalų ministrų tarybos susitikime oficialiai pareiškė, kad įdiegti naująją centrinę Šengeno informacinę sistemą iki numatyto laiko 2007 m. balandžio mėnesio nėra jokių galimybių ir šį terminą atidėjo iki 2008 m. birželio mėn., tačiau Lietuvai nepriimtinas Šengeno plėtros atidėjimas, todėl šalis dės visas pastangas, kad prie Šengeno erdvės prisijungtų kaip ir buvo planuota – 2007 m. spalio mėn.

Lietuvos nuomone, valstybė narė, sėkmingai parengusi nacionalinę SIS, galėtų būtų įjungžiama nelaukiant, kol SIS II aplinkoje bus pasirengusios dirbti visos valstybės narės.

Taigi, naujos kartos SIS sukūrimas netrukus atvers galimybes naujoms valstybės narėms integruotis į Šengeno erdvę. Tačiau be jokios abejonės pastarosios turės atlikti daug kitų pasirengimo darbų, kad pateisintų jau esančių Šengeno erdvėje valstybių lūkesčius ir atitiktų Šengeno *acquis* nustatytus reikalavimus.

Aptarta padėtis lėmė, kad darbe daug dėmesio skiriama naujos kartos SIS. Kadangi pastarajai nuo sienų atvėrimo momento teks didžiulė atsakomybė užtikrinant valstybių narių saugumą, todėl darbe nagrinėjamos svarbiausios sistemos atnaujinimo kryptys, sukėlusios daug diskusijų visuomenėje. Darbe taip pat išsamiai bandysime išnagrinėti dabartinę, veikiančią SIS, ir ją sugretinti su naujai kuriama sistema, atkreipsime dėmesį į veikiančios sistemos ir kuriamos sistemos privalumus bei trūkumus. Reikia pažymėti, kad sistemos raida (nuo SIS iki SIS II),

⁴ Lietuvos stojimo į ES sutartis//Valstybės žinios.2004, Nr.1-1, bei Lietuvos stojimo į aktas.I priedas: Šengeno *acquis*, integruoto į Europos sąjungos sistemą, nuostatų ir jos pagrindu priimtų ar kitaip su ja susijusių aktų, privalomų ir taikomų naujosiose valstybėse narėse nuo įstojimo, sąrašas(nurodytas Stojimo akto 3 straipsnyje).

suponuoja sistemos teisinio reglamentavimo nagrinėjimo būtinybę. Pastarojo laikotarpio diskusijos visuomenėje paskatino darbe nagrinėti žmogaus teisių galimo pažeidžiamumo problemą, kuri siejama su informacinių sistemų diegimu užtikrinant valstybių narių saugumą globalizacijos kontekste.

Tyrimo objektas. Šio magistro darbo tyrimo objektas – valstybių narių saugumo užtikrinimas panaudojant organizacines priemones ir informacines technologijas.

Tyrimo dalykas. Tyrimo dalykas – Šengeno informacinės sistemos teisinis pagrindas, turinys ir struktūra, reikšmė bei raida, problematika bei perspektyvos.

Tyrimo tikslas. Tyrimo tikslas – teisinio reguliavimo bei informacinių technologijų panaudojimo priemonėmis siekti mažinti praktines valstybių narių saugumo užtikrinimo problemas globalizacijos aplinkoje.

Siekiant nurodyto tikslo, šiam darbui buvo išskelti tokie uždaviniai:

- įvertinti SIS vaidmenį užtikrinant valstybių narių saugumą globalizacijos aplinkoje;
- išanalizuoti SIS turinį ir procesus, atskleisti probleminius aspektus;
- išnagrinėti ir įvertinti ES teisės aktus reglamentuojančius sienų kontrolės klausimus, SIS ir jos raidą;
- įvertinti SIS duomenų apsaugos lygį;
- pristatyti naujos kartos SIS naujoves;
- įvertinti Lietuvos nacionalinės SIS kūrimo eigą;
- pateikti pasiūlymus dėl SIS efektyvumo didėjant valstybių narių saugumo poreikiui.

Tyrimo hipotezės. Darbe keliamos hipotezės: SIS yra būtinas Šengeno erdvės komponentas, taikant Šengeno *acquis* nuostatas asmenų judėjimui ir užtikrinant aukšto lygio saugumą šioje srityje; dabartinė funkcionuojanti sistema praktiškai pasiekė sistemos talpumo ir eksploatacinių galimybių ribas; būtina geriau suderinti SIS teisinę sistemą su ES teise ir plačiau naudoti SIS II.

Tyrimo metodai. Tiriant SIS vaidmens ir teisinio reglamentavimo probleminius aspektus bei ateities perspektyvas Europos Sąjungoje ir Lietuvos Respublikoje bei formuluojant šio darbo išvadas bus taikomi informacijos rinkimo bei analizės metodai, taip pat istorinis bei lyginamasis metodai.

Temos ypatumas lėmė literatūros šaltinių sudėtingumą. Šiuo metu vyksta aktyvūs procesai Šengeno erdvėje: rengiamasi priimti naujas nares, kurios šiuo metu intensyviai vertinamos (tikrinamas jų pasirengimas narystei – aut. pastaba), kuriama antros kartos SIS,

kuriamos nacionalinės SIS, visai neseniai priimtas ir jau įsigaliojęs Šengeno sienų kodeksas⁵. Rengiant darbą teko remtis daugiausiai teisės aktais – tiek pirminiais, tiek antriniais, galiojančiais ir dar įsigaliosiančiais, ES ir nacionaliniais, nes darbo dalyko ir tyrimo šaltiniai skurdūs, monografijų reta, o situacija nuolat kinta. Skeptikų nuomones nagrinėjamu klausimu pavyko rasti įvairiuose interneto puslapiuose. Analizuoti sukauptą medžiagą padėjo ir pareigūnų, betarpiškai susijusių su Šengeno plėtra mintys ir pastabos.

1.Šengeno erdvės atsiradimas ir plėtra

1.1.Globalizacijos procesų reikšmė kuriant ES saugumo erdvę

Prasidėjus naujam, dvidešimt pirmajam amžiui, žmonija staiga aiškiai suprato atsidūrusi labai pakitusiame, sparčiai globalėjančiame pasaulyje. Daugybė priešasčių mūsų planetos gyventojus vis labiau sujungia į vieną bendriją, ko pasekoje formuojasi globalinė sąmonė, o pastaroji formuoja suvokimą socialinės erdvės, apimančios visą pasaulį. Šalia sąvokos „visuomenė“, kaip šalies visuomenė, daugelio žmonių sąmonėje formuojasi makrokosminė visuomenės samprata ir visa planeta Žemė traktuojama kaip „globalinis kaimas“⁶.

Kita vertus, vis dažniau vartojamas žodis „globalizacija“ dažnai lieka visiškai neapibrėžtas. Globalizaciją daugelis supranta kaip vieną iš šiuolaikinės visuomenės bruožų, o kasdinei sąmonei pastaroji yra tai, kas panaikina teritorijų ribas, atstumus tarp šalių bei pačių šalių uždaramą. Pažymėtina, kad skeptikai iš viso atmeta globalizaciją kaip mitą. Jie neigia patį globalizacijos reiškinį, ir jų manymu, šiuolaikinėje visuomenėje nevyksta nieko naujo ar ypatingo, o šnekos apie šiuolaikinę „globalinę“ pilietinę visuomenę yra beprasmiškos, nes tai vyko visais laikais. Tyrinėtojai globalistai, priešingai, teigia, jog pasaulis transformuojasi į vientisoje erdvėje organizuojamus socialinius santykius, jog globalizacija yra neišvengiamas procesas, ir tai yra vienas svarbiausių šiuolaikinės visuomenės faktų.

Pažymėtina, kad retai kuris šių laikų socialinis reiškinys susilaukia tokių prieštarų vertinimų, kaip globalizacija. Nagrinėjant globalizaciją kaip reiškinį, galima teigti, kad jis turi ir teigiamų ir neigiamų aspektų – proceso šalininkai jame išvelgia puikias žmonijos pažangos galimybes, tuo tarpu oponentai stengiasi įspėti apie globalizacijos procesų pavojų nacionalinių valstybių savarankiškumui, saugumui, planetos aplinkai.

Pastaruoju metu bene ryškiausiai iškylanti ir daugelį globalizacijos apraiškų apimanti yra saugumo problema. Neišvengiamai kyla klausimai: ar globalizacija saugo nuo grėsmių, ar

⁵ Europos Parlamento ir Europos Tarybos reglamentas, nustatantis taisyklių, reglamentuojančių asmenų judėjimą per sienas, Bendrijos kodeksas (Šengeno sienų kodeksas) FRONT 129 COMIX 495 CODEC 649 OC 566. OL L 13/4 105 2006.

⁶ Morkūnienė J. Globalizacija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003 m.P.7

kelia pavojų, teikia stabilumą ar žadina netikrumą, veda į socialinę integraciją ar į susvetimėjimą, suteikia žmonėms ramybę ar tik sukrėtimus. Dar didesnę sumaištį įneša pesimistai, teigdami, kad globalizacija skatina netoleranciją, ksenofobiją ir prievartą: ultranacionalizmą, rasizmą, religinį fundamentalizmą ir tarptautinį terorizmą, organizuotą nusikalstamumą, žmogaus teisių pažeidimus.

Tiek saugumas, tiek globalizacija yra ganėtinai sudėtingi procesai. Nykstant atstumui tarp valstybių, atsiranda naujų grėsmių, kurių vargu ar galima buvo tikėtis anksčiau. Po rugsėjo 11- osios teroristinio išpuolio prieš Jungtines Amerikos Valstijas garsiai pradėta kalbėti apie naują XXI a. grėsmę saugumui – terorizmą. Tai sukėlė naujas diskusijas apie globalizaciją, propaguojamą JAV ir Vakarų kultūros bei arabų pasaulio požiūrį į ją. Praėjus daugiau nei mėnesiui po rugsėjo 11- osios teroristų išpuolių JAV, Amerikos federalinių rezervų sistemos valdybos pirmininkas Alenas Grynspenas perspėjo, kad terorizmo grėsmė gali nubraukti globalizacijos laimėjimus, ypač jei ji suvaržys laisvo judėjimo tarp valstybių laisvę. Tačiau mūsų manymu, kaip bebūtų paradoksalu, vienas iš globalizacijos teigiamų aspektų – laisvas žmonių judėjimas, suponuoją neigiamų globalizacijos padarinių atsiradimą - nelegalią imigraciją, nevaldomo nusikalstamumo judėjimą.

Kaip jau minėta, globalizacijos procesams nėra kliūtis valstybių sienos, kultūriniai skirtumai bei gamtinės kliūtys, jiems veikiant keičiasi valstybinio suvereniteto, tautinio bei kultūrinio tapatumo supratimas, keičiasi gyvenamojo pasaulio realijos, bei tolimiausios pasaulio vietovės įvairiausiais būdais tampa priklausomos viena nuo kitos.

Tačiau šio darbo kontekste, mūsų manymu, yra svarbu pabrėžti tai, kad visgi globalizacijos proceso veikėjai linkę artimiau bendrauti savo regione. Tai pasakytina apie Europos tautų vienijimąsi buriantis į Europos Sąjungą, taip pat apie Afrikos tautų norą būti kartu įkuriant Afrikos Sąjungą. Darytina išvada, jog šiuo metu pasauliui labiau būdinga „regioninė integracija“ nei globalizacija. Manome, teisus Samuelis P.Huntingtonas teigdamas⁷, kad tarptautinėje plotmėje sunkiai kovoje su civilizacijų sankirta, o tai ir yra vienas iš esminių globalizacijos stabdžių.

Kalbant apie regioninį bendradarbiavimą reikia pažymėti, kad ES ir jos valstybių narių saugumas įgijo naujos svarbos, ypač po teroro aktų, įvykdytų 2001 m. rugsėjo 11 d. Jungtinėse Valstijose ir 2004 m. kovo 11 d. Madride.

Europos piliečiai pagrįstai ėmė tikėtis, kad ES, užtikrindama pagarbą pagrindinėms laisvėms ir teisėms, vadovausis veiksmingesniu bendru požiūriu į tarpvalstybines problemas – terorizmą, neteisėtą imigraciją, neteisėtą žmonių įvežimą ir prekybą žmonėmis, organizuotą nusikalstamumą bei jų prevenciją.

⁷ Morkūnienė J. Globalizacija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003m.p.210

Jau Europos Vadovų Tarybos susitikime, vykusiame 2001 m. gruodžio. 14-15 d. Laekene, buvo deklaruojama, kad geresnė ES išorės sienų kontrolė padės kovoti su terorizmu ir nelegalios imigracijos tinklu ir reguliuoti keliaujančių žmonių srautus. Buvo pateikta išvada, kad aiškus ir veiksmingas bendras valstybių narių išorės sienų valdymo modelis turi garantuoti saugumą. Visa tai turėtų būti dar viena ES taikoma priemonė kovojant su terorizmu, nelegalia imigracija ir žmonių grobimu⁸.

Europiečių lūkesčiai, tikintis gyventi saugioje Europoje, buvo pateisinti 2004 m. lapkričio 4-5 d. Briuselyje vykusiame Europos Vadovų Tarybos susitikime, kur buvo patvirtinta Hagos programa, kuri apėmė visus su laisvės, saugumo ir teisingumo erdve susijusių politikos krypčių aspektus. Bendras laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės stiprinimo projektas yra svarbiausia saugių bendruomenių, tarpusavio pasitikėjimo ir teisinės valstybės užtikrinimo visoje Sąjungoje esmė. Laisvė, teisingumas, išorės sienų kontrolė, vidaus saugumas ir terorizmo prevencija turi būti laikoma neatskiriama visos Sąjungos dalimi⁹.

Darytina išvada, kad dabartiniame pasaulyje „išgyvena“ tos tautos ir valstybės, kurios sugeba vienaip ar kitaip „tvarkyti“ globalizacijos procesus ir atsakyti į jų metamus iššūkius, o nesugebančioms tenka gyventi vien tik tų procesų primetamos tvarkos sąlygomis, patiriant ir išgyvenant tų procesų padarinius.

Galiausiai globalinis, regioninis ir valstybinis saugumas turėtų būti palaikomas sprendžiant specialistų, demokratinių procedūrų, diplomatijos konfliktų priežasčių problemas. Priešingu atveju pasaulis, regionai ir valstybės gali patirti rimtų saugumo problemų¹⁰.

1.2. Šengeno erdvės atsiradimo prielaidos

Europos integracijos procesai, prasidėję dar XX amžiaus šeštajame dešimtmetyje nuo trijų Europos Bendrijų įsteigimo, per paskutiniuosius du dešimtmečius buvo ypatingai svarbūs daugeliui Europos valstybių, ekonomiškai ir politiškai apsisprendusių dėl tolimesnio glaudaus bendradarbiavimo ir koegzistavimo vieningoje Sąjungoje.

Bendros rinkos įgyvendinimas buvo vienas iš Europos Ekonominės Bendrijos steigimo tikslų 1957 metais. Pagal Europos Bendrijos steigimo sutarties 14 straipsnio nuostatas Bendrijos vidaus rinką sudaro vidaus sienų neturinti erdvė, kurioje užtikrinamas laisvas prekių, asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas¹¹.

⁸ http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/68827.pdf (2006-08-20)

⁹ Pirmininkaujančios valstybės narės išvados 14292/1/04 REV1, Briuselis 2004m. gruodžio 8d.

¹⁰ Morkūnienė J. Globalizacija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.P.213.

¹¹ Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis//Valstybės žinios.2004. Nr.2-2.

Pažymėtina, kad prekių, paslaugų ir kapitalo laisvo judėjimo principas buvo įgyvendintas, tačiau ketvirtosios laisvės – laisvo asmenų judėjimo principo įgyvendinimas, sukėlė daugiausia diskusijų, nes, be teigiamų aspektų, šis principas susijęs su valstybių nacionaliniu saugumu ir grėsmėmis. Socialiniai reiškiniai, pavyzdžiui asmenų migracija, mobilumas, dažnai vertinti kaip teigiami reiškiniai ir netgi būtini visuomenės raidai, kitais atvejais gali reikšti ir itin neigiamus kriminogeninius reiškinius¹².

Kai kurios Europos Bendrijos šalys laikėsi pozicijos, kad toks laisvo asmenų judėjimo principas gali būti taikomas tik Bendrijos šalių piliečiams, išlaikant pasienio kontrolę ties vidinėmis sienomis ir tuo siekiant turėti galimybę atskirti Bendrijos ir ne Bendrijos piliečius. Kitos Bendrijos šalys ginčijo tokią poziciją ir gynė teisę visiems judėti laisvai, kas reikštų pasienio kontrolės panaikinimą ties vidinėmis Bendrijos šalių sienomis.

Kadangi šalys narės nesugebėjo prieiti vieningos pozicijos, tai Prancūzija, Vokietija, Belgija, Nyderlandai ir Liuksemburgas susitarė laipsniškai atsisakyti tarpusavio sienų kontrolės, kad būtų įgyvendintas laisvas asmenų judėjimas, ir 1985 metų birželio 14 dieną Šengene pasirašė Susitarimą.

Šengeno susitarime buvo numatyti trumpalaikiai ir ilgalaikiai tikrinimų panaikinimo proceso tikslai, išreikštas siekis atsisakyti asmenų, kertančių bendras sienas, kontrolės ir palengvinti transporto bei prekių judėjimą. Tačiau Šengeno susitarimas buvo daugiau preliminarus ir deklaratyvus pobūdžio, Susitarimo tikslams pasiekti buvo reikalinga sukurti efektyvų įgyvendinimo mechanizmą¹³.

Tuo tikslu 1990 m. birželio 19 d. buvo pasirašyta Konvencija dėl 1985 m. birželio 14 d. Šengeno susitarimo įgyvendinimo, reglamentuojanti, kaip realiai bus įgyvendinamas Šengeno susitarimas.

Pagrindinė Šengeno konvencijos idėja buvo pasienio tikrinimo panaikinimas prie Sutarties šalių vidaus sienų, pakankamas išorės sienų stebėjimo lygis bei pasienio tikrinimo vykdymas prie išorės sienų pagal suvienodintus standartus.

Šengeno konvencija papildė nacionalinius įstatymus, ją privalėjo ratifikuoti Sutarties šalių parlamentai. Vėliau prie Sutarties prisijungė kitos ES valstybės: Italija 1990m . lapkričio 27, Ispanija ir Portugalija 1991 m. birželio 25d., Graikija 1992 m. lapkričio 6 d., Austrija 1995 m. balandžio 28 d. ir 1996 m. gruodžio 19 d. prie Šengeno sutarties prisijungė Danija, Suomija, Švedija ir (kaip asocijuotos dalyvės – aut.pastaba) ES nepriklausančios Norvegija bei Islandija,

¹² Greičius S. Šengeno konvencijos įtaka Lietuvos sienų apsaugos organizavimui//Jurisprudencija.2005.73(65).P.78.

¹³ Monar J. Justice and Home Affairs in the treaty of Amsterdam: Reform at the Price of Fragmentation. European Law Review, 6/2000.

kurios išlaikė 1958 m. Šiaurės pasų sąjungą, leidžiančių Šiaurės valstybių piliečiams laisvai keliauti po regioną¹⁴.

Atkreiptinas dėmesys, kad Airija ir Didžioji Britanija nepriklauso Šengeno grupei. Šių valstybių pozicija vidinių sienų kontrolės panaikinimo klausimu visuomet buvo kritiška. Tam tikra dalimi ši kritiška požiūrį lėmė specifinė (palyginti su kitomis valstybėmis narėmis – aut.pastaba) geopolitinė padėtis, o be to, minėtos valstybės baiminosi, kad visiškai panaikinus vidaus sienų kontrolę, jos nebegalės veiksmingai kovoti su nelegalia imigracija.

Šengeno konvencijai įgyvendinti buvo sukurtas Vykdomasis komitetas, kurį sudarė valstybių ministrai, atsakingi už Šengeno konvencijos įgyvendinimą. Vykdomasis komitetas priiminėjo sprendimus ir deklaracijas. Pastarojo priimti sprendimai detalizavo ir patikslino atskiras deklaratyvias Šengeno konvencijos straipsnių nuostatas, nustatė jų įgyvendinimo tvarką, t.y. Vykdomojo komiteto sprendimai tam tikra prasme yra antriniai teisės aktai Šengeno konvencijos atžvilgiu.

Taigi, visi aukščiau paminėti teisės aktai - Vykdomojo komiteto sprendimai ir deklaracijos, Šengeno susitarimas, Šengeno konvencija, naujų valstybių prisijungimo prie Šengeno susitarimo ir Šengeno konvencijos protokolai ir susitarimai sudaro Šengeno *acquis*.

Pažymėtina, kad nuo 1985 iki 1999 metų Šengeno *acquis* buvo vystoma atskirai nuo Europos Bendrijos teisės. Tai buvo tarpvyriausybinių bendradarbiavimo rezultatas, kurio galutinis tikslas buvo sukurti laisvo judėjimo erdvę be pasienio tikrinimo prie ES valstybių narių vidaus sienų.

1997 m. spalio 2 d. buvo pasirašyta ir 1999 m. gegužės mėn. įsigaliojo Amsterdamo sutartis. Ši Sutartis turėjo įtvirtinti naujoves, kurios padėtų ES atsilaikyti prieš ateities iššūkius. Ji papildė ir pakeitė ankstesnes Europos Sąjungos ir Europos Bendrijos steigimo sutartis¹⁵.

Amsterdamo sutarties protokolu dėl Šengeno *acquis* integravimo į ES sistemą, nuo 1999 metų gegužės 1 d. Šengeno sutartis buvo inkorporuota į ES teisinę sistemą.

Tačiau Šengeno *acquis* nuostatos yra taikomos tik tais atvejais, kai jos atitinka Europos Sąjungos ir Bendrijos teisę. Valstybių narių bendradarbiavimas turi vykti ES teisinės ir institucinės sistemos pagrindu, gerbiant Europos Sąjungos sutarties ir Europos Bendrijos steigimo sutarties atitinkamas nuostatas. Nuo Amsterdamo sutarties įsigaliojimo dienos Taryba pakeitė Šengeno Vykdomąjį komitetą. Atitinkamai 1999 m. gegužės 1 d. Tarybos sprendimas 1999/307/EB nustatė Šengeno sekretoriato integravimo į Tarybos generalinį sekretoriatą tvarką¹⁶.

¹⁴ Kaliningrado tranzitas Europos Sąjungos kontekste. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas. 2004. P. 9.

¹⁵ Monar J. Justice and Home Affairs in the treaty of Amsterdam: Reform at the Price of Fragmentation. European Law Review, 6/2000.

¹⁶ OL L 119, 1999 5/7, P. 49

Taryba, sprendama vieningai ir laikydama si sutarčių atitinkamų nuostatų, apibrėžia visų nuostatų ar sprendimų, sudarančių Šengeno *acquis*, teisinius pagrindus.

Protokolas dėl Šengeno *acquis* integravimo į ES teisinę sistemą, apibrėžė Danijos teises ir įsipareigojimus įgyvendinant Šengeno susitarimus, taip pat Airijai ir Didžiajai Britanijai paliko teisę bet kada paprašyti dalyvauti taikant kai kurias arba visas Šengeno *acquis* nuostatas ir apibrėžė susietų Šengeno susitarimais, bet neįeinančių į ES, Islandijos Respublikos ir Norvegijos Karalystės statusą.

Lemiamą reikšmę vystant koordinuotą prieglobsčio, migracijos ir išorės sienų kontrolės politiką turėtų ES valstybių atstovų Romoje 2004 m. spalio 29 d. pasirašyta, bet dar neįsigaliojusi Sutartis dėl Konstitucijos Europai¹⁷.

Sutartis dėl Konstitucijos Europai sudarytų teisinį pagrindą tolimesnei politikos teisingumo ir vidaus reikalų srityje integracijai ir šios srities integracijai su kitomis ES politikos sritimis. Ši Sutartis praplečia prieš ją pasirašytų Maastrichto ir Amsterdamo sutarčių nuostatas dėl prieglobsčio, migracijos ir išorės sienų kontrolės.

Stojimo į Europos Sąjungą sutartis¹⁸ ir ją papildantieji dokumentai adaptavo dviejų pakopų Šengeno *acquis* įgyvendinimą naujose valstybėse narėse. Nuo stojimo dienos naujoms valstybėms narėms yra iš esmės privaloma visa Šengeno *acquis*, tačiau taikoma tik dalis nuostatų¹⁹.

Esminė nuostatų dalis, susijusi su pasienio tikrinimo prie vidaus sienų panaikinimu ir SIS diegimu, bus taikoma Tarybai vienbalsiai priėmus atitinkamą sprendimą. Sąlygos šiam sprendimui priimti bus vertinamos Tarybos sukurtos Šengeno vertinimo grupės (SCH-EVAL)²⁰.

Apibendrinant galima teigti, kad Šengeno erdvės atsiradimą galima kildinti iš poreikio pašalinti prekių, asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimui trukdančias kliūtis ES valstybių narių teritorijoje. Šengeno erdvės atsiradimo ir plėtros pagrindinis tikslas yra bendros ES

¹⁷ Ši sutartis įsigaliojė tik tada, kai ją ratifikuotų visos Europos Sąjungos valstybės narės. Sutartis dėl Europos Konstitucijos pakeistų dabar galiojančias Europos Sąjungos ir Europos Bendrijos steigimo sutartis. Ratifikacijos procesui nepavykus ir toliau liktų galioti minėtos sutartys. Po nepalankių Konstitucinei sutarčiai referendumų rezultatų Prancūzijoje ir Olandijoje daugelis valstybių nukėlė arba dar neskuba paskirti galimos ratifikavimo datos ir reikalauja naujų sutarties peržiūrėjimų bei pataisų.

¹⁸ Accession of the Czech Republic, Estonia, Cyprus, Latvia, Lithuania, Hungary, Malta, Poland, Slovenia and Slovakia documents // OJ L 236, 2003.

¹⁹ Šengeno *acquis*, integruoto į ES sistemą, ir jo pagrindu priimtų ar kitaip su juo susijusių aktų, nuostatų, kurios tampa privalomomis ir taikomomis naujosiose valstybėse narėse nuo įstojimo, sąrašas yra pateikiamas Stojimo sutarties aktu dėl Čekijos Respublikos, Estijos Respublikos, Kipro Respublikos, Latvijos Respublikos, Lietuvos Respublikos, Vengrijos Respublikos, Maltos Respublikos, Lenkijos Respublikos, Slovėnijos Respublikos ir Slovakijos Respublikos stojimo sąlygų ir sutarčių, kuriomis yra grindžiama Europos Sąjunga, pritaikomųjų pataisų.

²⁰ Vertinimo mechanizmas buvo įteisintas Šengeno Vykdomojo komiteto SCH/ Com-ex (98) 26 def – 1998 m. rugsėjo 16 d. sprendimu, įsteigiančiu nuolatinį komitetą Šengeno vertinimui ir įgyvendinimui. Kai Amsterdamo sutarties protokolu Šengeno *acquis* buvo integruotos į ES *acquis*, šio komiteto funkcijos buvo perduotos Tarybos Šengeno vertinimo grupei.

ekonominės erdvės sukūrimas. Trukdančios laisvai judėti darbo jėgai, kapitalui ir prekėms kliūtys – pasienio tikrinimai prie Sutarties šalių vidinių sienų panaikinami, o kad nenukentėtų Sutarties dalyvių saugumas, sustiprinama jų išorinių sienų kontrolė, t.y. vykdoma tinkama ir pagal Šengeno konvencijoje reglamentuotus tikrinimų principus suvienodinta visų išorinių sienų kontrolė, kuri ir turi garantuoti efektyvų vienodą pasienio tikrinimų lygį ir kompensuoti saugumo trūkumą dėl vidaus sienų atvėrimo.

1.3 Vidaus sienų kontrolės panaikinimas ir kompensacinių priemonių panaudojimas

Paradoksalu, tačiau tarptautinio bendradarbiavimo plėtra lėmė ir tarptautinių nusikaltėlių organizacijų ryšių bei bendradarbiavimo plėtrą. Tarptautinėms nusikaltėlių organizacijoms atsirado galimybė išplėsti savo veiklą naujose šalyse, pasidalyti įtakos sritis bei vietas. Tuo pačiu metu, kai valstybės narės naudojosi laisvos rinkos pranašumais, tarptautinis nusikalstamumas naudojosi laisvu narkotikų judėjimu, pinigų plovimu, nelegalia ginklų prekyba ir kitomis nelegaliomis veiklomis.

Manytina, šio darbo kontekste svarbi išvada, kad tarptautinio nusikalstamumo, nepripažįstančio jokių nacionalinių kliūčių, grėsmė nulėmė Bendrijos politiką ES išorės sienų srityje.

Kaip jau minėta, pasienio tikrinimų prie vidinių sienų atsisakymas neišvengiamai reiškė nacionalinio ir viešojo saugumo deficitą, nes valstybės narės prarado svarbią nacionalinę priemonę, leidžiančią kontroliuoti į šalį per vidines sienas atvykstančius asmenis, nustatyti jų tapatybę. Šiam saugumo deficitui kompensuoti, į Šengeno *acquis* kaip atsvara buvo įtraukti atitinkami standartizuoti kontrolės reikalavimai, tikslai, principai, mechanizmai, numatytos už vidaus saugumą atsakingų institucijų glaudesnio bendradarbiavimo formos.

Pažymėtina, kad atskirai reikia nagrinėti teisės aktus, reglamentuojančius minėtas priemones ir principus. Siekiant suvienodinti ir palengvinti Šengeno konvencijos nuostatų interpretavimą, šios nuostatos smulkiau buvo išdėstytos 2002 m. Bendrajame vadove²¹, kuris buvo vadinamas praktiniu vadovu pasieniečiams. Bendrajame vadove buvo pateiktos detalios instrukcijos dėl vykimo per išorės sienas tvarkos ir pasienio tikrinimo prie išorės sienų vykdymo. Bendrasis vadovas, būdamas Šengeno *acquis* sudėtine dalimi, buvo ir Bendrijos *acquis*.

²¹ Bendrasis vadovas, priimtas Vykdomojo komiteto, įsteigto pagal 1985 m. birželio 14 d. Šengeno susitarimo įgyvendinimo Konvenciją (su nuoroda SCH/Com-ex (99) 13, Tarybos sprendimo 1999/435/EC A priede, OJ L 176, 10.7.1999, 1 psl pateikta OJ C 313, 2002 12 16, p. 97. Paskutiniai pakeitimai padaryti Tarybos reglamentu (EB) Nr. 2133/2004 (OL L 369, 2004 12 16, p. 5). Negalioja de jure nuo 2006-10-13 d.

Kaip vieną iš patobulintų praktinių vadovų taip pat galima išskirti ES Šengeno katalogą²², kurio tikslas – išaiškinti ir smulkiai išdėstyti Šengeno *acquis* ir pateikti rekomendacijas ir geriausią praktiką kaip pavyzdį toms valstybėms, kurios jungiasi į Šengeno erdvę ir kurios taiko Šengeno *acquis*.

Bendrajam vadovui tobulinti 2002 m. gegužės 7 d. Europos Komisijos pranešime „Europos Sąjungos valstybių narių integruoto išorės sienų valdymo link“ iškelta idėja sukurti sienų kontrolės „bendrą kodeksą“, konsoliduojant atitinkamą *acquis*. Šio teisės akto sukūrimas apibrėžtas kaip viena iš svarbiausių bendros išorės sienų valdymo politikos sudedamųjų dalių.

Idėja buvo įgyvendinta š.m. spalio 13 d., kai įsigaliojo Europos Parlamento ir Europos Tarybos reglamentas, nustatantis taisykles, reglamentuojančias asmenų judėjimą per sienas, Bendrijos kodeksas (toliau Šengeno sienų kodeksas).²³ Šengeno sienų kodekso pagrindinis tikslas – nustatyti, kad asmenys, kertantys ES valstybių narių vidaus sienas, nebus kontroliuojami bei patvirtinti taisykles, reglamentuojančias asmenų kontrolę jiems kertant ES valstybių narių išorės sienas.

Šengeno sienų kodeksas patikslino, išaiškino nuostatas buvusias Bendrajame vadove, įskaitant jo priedus. Į Šengeno sienų kodeksą įtrauktos ir kai kurios Šengeno katalogo nuostatos, keičiant jų statusą iš neįpareigojančių į teisiškai privalomas. Teisinė kodekso reikšmė sudaro prielaidas tiesiogiai taikyti jo nuostatas ir sumažinti galimybes interpretacijoms bei tuo pačiu dar labiau priartinti Susitariančias šalis prie reikiamo standartizacijos, kaip kompensacinės priemonės, lygio. Bendrasis vadovas įsigaliojus Šengeno sienų kodeksui panaikintas.

Šalia Šengeno sienų kodekso baigiamas rengti ir „Pasieniečių praktinis vadovas“, kuriame detaliau, nei panaikintame Bendrajame vadove, bus reglamentuojamos praktinės pasienio tikrinimo procedūros. Taip praktiškai artėjama prie tikrinimo standarto pačiame pirmajame tikrinimo etape – prie išorinės sienos.

Apibendrinus minėtuose teisės aktuose išdėstytas nuostatas, reglamentuojančias Šengeno erdvės išorinių sienų kontrolę, galima išvėlyti naują principinę nuostatą saugumo užtikrinimo atžvilgiu - sienų kontrolė turi būti vykdoma pagal bendrus principus bei atsižvelgiant į Sutarties šalių interesus. Toks atsakomybės pasidalijimas, jos perdavimas kitoms Sutarties valstybėms narėms turi remtis tvirtu valstybių savitarpio pasitikėjimu, o bendrų sienų kontrolės principų nustatymas galėtų būti vertinamas kaip vienas iš būdų tokiam pasitikėjimui stiprinti²⁴.

²² EU Schengen Catalogue. Schengen Informatikon System, SIRENE:Recommendations and Best Practices. Volume 2, December 2002. Council of the European Unijon, General Secretariat

²³ Europos Parlamento ir Europos Tarybos reglamentas, nustatantis taisyklių, reglamentuojančių asmenų judėjimą per sienas, Bendrijos kodeksas (Šengeno sienų kodeksas) FRONT 129 COMIX 495 CODEC 649 OC 566. OL L 13/4 2006.

²⁴ Greičius S. Šengeno Konvencijos įtaka Lietuvos sienų apsaugos organizavimui//Jurisprudencija. 2005, 73(65)

Remiantis nagrinėtais teisės aktais darytina išvada, kad pastarieji reikalauja prie visų išorinių sienų laikytis vienodų veiklos vykdymo principų, reglamentuotų priemonių harmonizavimo ir įvairiapusio bendradarbiavimo. Tai pasakytina apie vienodus tikrinimus prie išorinių sienų kontrolės punktuose, draudimų įvažiuoti į šalį reikalavimų suvienodinimą, bendras vizas, policijos bei teismų bendradarbiavimą, ginklų teisinę bazę, narkotinių medžiagų kontrolės ir kitas priemones, bei SIS.

Teigtina, kad laikantis vienodų principų, užsieniečiai į Susitariančiųjų šalių teritorijas gali atvykti, jeigu jie atitinka šias sąlygas: turi galiojantį dokumentą ar dokumentus, leidžiančius jiems kirsti sieną, jei reikia, turi galiojančią vizą, taip pat prireikus pateikia dokumentus, pagrindžiančius numatyto buvimo tikslą bei sąlygas ir tai, kad jie turi pakankamai lėšų pragyvenimui. Užsieniečiai tai pat neturi būti įtraukti į nepageidaujamų asmenų sąrašą. Būtina sąlyga – užsieniečiai nekelia grėsmės bet kurios iš Susitariančiųjų šalių viešajai tvarkai, nacionaliniam saugumui ar tarptautiniams santykiams.

Užsieniečiui, kuris neatitinka pirmiau minėtų sąlygų, turi būti draudžiama atvykti į Susitariančiųjų šalių teritoriją. Konstatuotina, kad tam tikrais atvejais Konvencija numato išimtis. Tai atvejai, kai Susitariančioji šalis mano, jog dėl humanitarinių pagrindų, nacionalinių interesų arba tarptautinių įsipareigojimų pagrindu reikia nukrypti nuo šio principo nuostatų. Tokiais atvejais leidžiama atvykti tik į atitinkamos Susitariančiosios šalies teritoriją,

Kaip jau minėta, tikrinimai Susitariančiųjų šalių teritorijoje atliekami laikantis vienodų principų. Visose Susitariančiose šalyse asmenų tikrinimai apima ne tik kelionės dokumentų ir kitų atvykimą, gyvenimą, darbą ir išvykimą reglamentuojančių sąlygų tikrinimą, bet ir tikrinimus, kuriais siekiama nustatyti ir pašalinti grėsmes Susitariančiųjų šalių nacionaliniam saugumui ir viešajai tvarkai. Gali būti tikrinamos ir sieną kertančių asmenų transporto priemonės bei su savimi vežami daiktai. Tikrinami visi per išorinę sieną vykstantys asmenys, o jeigu reikia rinktis – pirmenybė teikiama į šalį atvykstančio asmens tikrinimui. Svarbu paminėti, kad yra išskiriamos dvi pasienio tikrinimo rūšys: minimalus tikrinimas, kuris taikomas Susitariančių šalių piliečiams, ir jo tikslas nustatyti asmens tapatybę pagal pateiktą kelionės dokumentą bei išsamus tikrinimas, kuris taikomas visiems į Šengeno teritoriją atvykstantiems užsieniečiams, kurio tikslas įvertinti visas reglamentuotas teisės aktuose atvykimo sąlygas.

Susitariančiosios šalys įsipareigoja vykdyti bendrą vizų tvarkos politiką. Tuo tikslu jos teikia viena kitai pagalbą. Įvedama vienodo pavyzdžio visa, galiojanti visoje Susitariančių šalių teritorijoje. Vienodo pavyzdžio vizą išduoda Susitariančiųjų šalių diplomatinės ir konsulinės įstaigos, o tam tikromis aplinkybėmis Susitariančiųjų šalių paskirtos institucijos.

Pažymint vežėjų atsakomybę kovos su nelegalia imigracija atžvilgiu atkreiptinas dėmesys į tai, kad pasienio kontrolės institucijų reikalavimu vežėjas, atvežęs užsieniečius, kuriems neleidžiama atvykti į vienos iš Susitariančių šalių teritoriją, privalo perimti juos savo atsakomybėn ir gražinti atgal į trečiąją valstybę, iš kurios jie buvo atvežti, arba į trečiąją valstybę, išdavusią kelionės dokumentą, su kuriuo jie keliavo, arba į bet kurią kitą trečiąją valstybę, kurioje jie tikrai bus priimti. Vežėjas, naudodamasis visomis reikiamomis priemonėmis, privalo užtikrinti, kad oro ar jūrų keliais vežamas užsienietis turėtų kelionės dokumentus, kurių reikalaujama atvykstant į Susitariančiųjų šalių teritoriją.

Susitariančiosios šalys įsipareigoja užtikrinti, kad jų policijos įstaigos pagal joms suteiktus įgaliojimus viena kitai padės užkirsti kelią nusikalstamoms veikoms. Siekiant užtikrinti vieningą ir efektyvų stebėjimo ir tikrinimo priemonių taikymą, policijos pajėgos ir už asmenų tikrinimą atsakingos institucijos turi nuolat ir artimai bendradarbiauti visose srityse. Taip numatyta galimybė vienos Susitariančiosios šalies pareigūnams, kurie tirdami nusikalstamą veiką savo šalyje seka asmenį, įtariamą dalyvavus padarant baudžiamąją veiką, tęsti sekimą kitos Susitariančiosios šalies teritorijoje. Tačiau yra nustatomos tam tikros sąlygos: iš anksto pateiktas pagalbos prašymas ir tam tikra nusikalstama veika.

Siekiant pagerinti tikrinimą ir geriau suprasti migracinius srautus, labai svarbus keitimasis informacija. Susitariančiosios šalys, pirmiausia pasienio rajonuose, įrengia telefono, radijo bei fakso linijas ir kitas tiesioginio ryšio priemones, kad palengvintų policijos ir muitinių bendradarbiavimą, bei skiriami ryšių palaikymo pareigūnai, kurių užduotis – teikti konsultacijas ir pagalbą.

Kovodamos su nelegaliu narkotinių ir psichotropinių medžiagų įvežimu, Susitariančiosios šalys sustiprina asmenų ir krovinių, taip pat transporto priemonių kontrolę prie išorinių sienų. Perkelia dalį policijos ir muitinės darbuotojų, atleistų nuo tarnybos prie vidinių sienų. Taiko šiuolaikinius narkotikų aptikimo metodus. Bendradarbiauja ir keičiasi informacija.

Susitariančiosios šalys pagal savo konstitucijas ir nacionalinę teisę užtikrina, kad būtų priimti teisės aktai, leidžiantys areštuoti ir konfiskuoti nusikalstamu būdu prekiaujant narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis įgytus pinigus.

Kalbant apie šaunamuosius ginklus pažymėtinas standartizuotas šaunamųjų ginklų klasifikavimas ir standartizuotos sąlygos leidimams įsigyti. Šaunamųjų ginklų, kuriems reikia leidimo, gamintojams ir prekiautojams taikytinas leidimo reikalavimas, o šaunamųjų ginklų, kuriuos reikia deklaruoti, gamintojams ir prekiautojams taikytinas deklaracijos reikalavimas²⁵. Susitariančiosios šalys atlieka ginklų gamintojų ir prekiautojų ginklais tikrinimus, jais

²⁵ Konvencija dėl Šengeno susitarimo įgyvendinimo 1985 m. birželio 14 d. sudaryto tarp Beneliukso ekonominės sąjungos valstybių, Vokietijos Federacinės Respublikos ir Prancūzijos Respublikos vyriausybių, dėl laipsniško jų bendrų sienų panaikinimo 85 str.

užtikrinamos veiksmingą kontrolę, įsipareigoja imtis priemonių, užtikrinančių, kad pagal minimalų reikalavimą visi šaunamieji ginklai būtų žymimi nuolatiniu serijos identifikavimo numeriu ir kad jie turėtų gamintojo ženklą, reikalauja, kad gamintojai ir prekyautojai turėtų visų šaunamųjų ginklų, kuriems reikia leidimo ar kuriuos reikia deklaruoti, registrą.

Sieną kertantys nepilnamečiai tikrinami taip pat kaip suaugusieji, net jeigu jie važiuoja su asmenimis, vykdančiais tėvišką jų globą. Patikrinimą atliekantys pareigūnai ypatingą dėmesį kreipia į nepilnamečius, keliaujančius vienus. Taip užtikrinama, kad nepilnamečiai neišvyktų iš teritorijos prieš asmenų, vykdančių jų tėvišką globą, valią²⁶.

Pažymėtina, kad viena iš svarbiausių saugumą Šengeno erdvėje užtikrinančių privalomų priemonių yra SIS funkcionavimas. SIS, yra būtinas Šengeno erdvės komponentas, kompensuojantis saugumo trūkumą dėl asmenų kontrolės prie vidinių sienų panaikinimo. Primintina, kad šio darbo pagrindinis tikslas ir yra atskleisti SIS vaidmenį užtikrinant valstybių narių saugumą.

2. Šengeno informacinės sistemos paskirtis ir struktūra

2.1 Šengeno informacinės sistemos reikšmė Šengeno erdvės apsaugai

Kad būtų palaipsniui sukurta laisvės, saugumo ir teisingumo erdvė, reikia sukurti erdvę be vidinių sienų. Šiuo tikslu Europos Bendrijos steigimo sutarties²⁷ 61 straipsnyje reikalaujama priimti priemones, kuriomis siekiama užtikrinti laisvą asmenų judėjimą pagal EB sutarties 14 str. ir kartu tiesiogiai susijusias gretutines išorės sienų kontrolei, prieglobsčio suteikimui ir imigracijai skirtas priemones bei prevencijos ir kovos su nusikalstamumu priemones.

Kaip jau minėta, 1985 m. Šengeno susitarimas numatė laipsnišką perėjimą prie laisvo asmenų, prekių ir paslaugų judėjimo bei sienų panaikinimo tarp Europos Bendrijos valstybių. Susitarimu buvo numatytos ir priemonės, kurios turėjo būti įgyvendintos užtikrinant visuomenės saugumą, tačiau panaikinus sienų kontrolę, atsirado nenumatytos praktinio pobūdžio problemos. Pažymėtina, kad šio darbo kontekste yra svarbios dvi problemos.

Pirmoji susijusi su informacijos tarp toli viena nuo kitos esančių sienų apsaugos tarnybų kaita. Kadangi saugomos tik išorinės Šengeno valstybių sienos, šią apsaugą vykdo skirtingų valstybių sienų apsaugos tarnybos, pavyzdžiui Suomijos ir Ispanijos. Buvo ieškomas optimalus informacinių srautų valdymo variantas ir sukurta SIS su centru Strasbūre. Uždavinių gausa parodė, kad informacinė sistema turi apimti ne tik policiją, bet ir kitas institucijas, kaip

²⁶ Council Decision 2004/466/EC of 29 April 2004 amending the Common Manual in order to include provision for targeted border controls on accompanied minors. OJ L 195 2/6 2004.

²⁷ Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis/Valstybės Žinios 2004, Nr.2-2

antai administraciją (migracija, prieglobsčio klausimai), muitines, prokuratūrą, todėl atsirado poreikis išplėsti gaunamos ir siunčiamos informacijos subjektų ratą. Tai pareikalavo papildomų Sąjungos narių investicijų nacionalinių informacinių sistemų kūrimui ar restruktūrizavimui bei jų integravimui į visumą²⁸.

Antroji problema susijusi su nevienoda Europos Bendrijos valstybių geografine padėtimi. Štai Didžiosios Britanijos ir Airijos teritorijos yra salose, todėl jos neturi vidinių Bendrijos sienų. Prisijungimas prie Šengeno susitarimo šioms valstybėms nebuvo aktualus, nes sutartyje numatomos priemonės negalėjo realiai sustabdyti nelegalios migracijos į Britų salyną. Antra vertus, šiose valstybėse, siekiant perspėti apie nuolat pasikartojančius teroro aktus, buvo sukurta labai brangiai kainavusi speciali stebėjimo ir informacijos valdymo sistema. Prisiimti papildomų finansinių ar administracinių išpareigojimų, susijusių su dalyvavimu SIS, šios šalys nenorėjo. Todėl, jos nacionalinius poreikius patenkina tarptautine informacija, gaunama Interpolo kanalais²⁹.

SIS pradėjo funkcionuoti 1995 metų kovo mėn. Ją pradėjo eksploatuoti Vokietija, Prancūzija, Belgija, Nyderlandai, Liuksemburgas, Portugalija ir Ispanija. 1996 metų pabaigoje prie sistemos prisijungė Italija, Austrija ir Graikija, o 2001 metų kovo mėn. - Danija, Švedija, Suomija, Norvegija ir Islandija. Iš viso SIS dabartiniu metu naudojasi 15 šalių.

Šengeno *acquis*, įskaitant SIS į Europos Sąjungos teisinę sistemą buvo integruotas 1999 m. gegužės 1 d. protokolu pridėtu prie Amsterdamo sutarties. Taryba 1999 m. gegužės 20 d. sprendime nustatė visų nuostatų, arba sprendimų, kurie sudaro Šengeno *acquis* teisinį pagrindą pagal sutartis. Vis dėlto, Taryba nepriėmė sprendimo dėl nuostatų, susijusių su SIS. Atsižvelgiant į tai, Šengeno *acquis* nuostatos, susijusios su SIS, laikomos teisės aktais, grindžiamais pagal ES sutarties VI antraštinę dalį, remiantis Šengeno protokolo 2 str. 1 dalimi. Tačiau protokolo 5 str. 1 dalyje nurodoma, kad visi nauji pasiūlymai dėl Šengeno *acquis* turi turėti atitinkamą teisinį pagrindą, nustatytą sutartyse³⁰.

SIS paskirtis apibrėžta Šengeno konvencijos 93 straipsnyje. Minėtas straipsnis deklaruoja, kad SIS tikslas yra užtikrinti viešąją tvarką ir visuomenės saugumą, taip pat užtikrinti valstybės nacionalinį saugumą ir pasinaudojant šia sistema perduodama informacija Susitariančių šalių teritorijose taikyti konvencijos nuostatas dėl laisvo asmenų judėjimo³¹.

²⁸ D.Žeruolis, E.Vareikis, A.Šakočius ir kt. Europos Sąjunga: institucinė sąranga ir politikos aktualijos. Vilnius: Eugrimas, 2000. P.86.

²⁹ Ten pat p.86

³⁰ Development of the Schengen Informatikon System II. Communication from the Commission to the council and the European Parliament. Commission of the European Communities, Brussels, 18.12.2001 COM(2001)720 final

³¹ Konvencija dėl Šengeno susitarimo įgyvendinimo 1985 m. birželio 14 d. sudaryto tarp Beneliukso ekonominės sąjungos valstybių, Vokietijos Federacinės Respublikos ir Prancūzijos Respublikos vyriausybių, dėl laipsniško jų bendrų sienų panaikinimo. OL L239 2000.

SIS – tai visą ES apimanti informacinių technologijų sistema, sukurta kaip kompensacinė priemonė ir leidžianti valstybių narių kompetentingoms institucijoms bendradarbiauti, keičiantis įvairių politikos krypčių įgyvendinimui būtina informacija, siekiant sukurti saugią erdvę be vidinių sienų kontrolės. Šios sistemos pagalba kompetingos institucijos, naudodamos automatinę paiešką, gali gauti informaciją apie perspėjimus dėl asmenų arba daiktų. Gauta informacija visų pirma naudojama policijos ir teismų bendradarbiavimui baudžiamosiose bylose, siekiant vykdyti asmenų kontrolę prie išorinių sienų arba nacionalinėje teritorijoje, išduodant vizas bei leidimus gyventi, administruojant užsieniečiams taikomus teisės aktus Šengeno konvencijos nuostatų taikymo kontekste.

Kaip jau minėta, SIS apibūdinama, kaip pasienio kontrolės tarp Susitariančių šalių panaikinimą kompensuojanti priemonė, ja siekiama kompensuoti riziką, susijusią su saugumo sumažėjimu, kuris atsiranda dėl laisvo žmonių judėjimo. Nuo pat SIS įdiegimo pradžios, jos panaudojimas buvo naudingas bei efektyvus ir tapo policijos bei kitų įgaliotų institucijų pareigūnų kasdieniniu darbo instrumentu. Šios sistemos efektyvumą galima įrodyti konkrečiu pavyzdžiu.

2001 m. sausio pabaigoje Norvegijos spaudoje buvo plačiai rašoma apie iranietį, kuris Vokietijos teismo buvo kaltinamas dėl nelegalaus organizuoto žmonių gabenimo. Šis iranietis buvo suimtas Bergene (Norvegijoje), kai jam prašant prieglobsčio jis buvo patikrintas SIS. Šis asmuo į sistemą buvo įvestas pagal daugelį jo turimų pseudonimų kaip ieškomas asmuo – pranešimas apie paiešką SIS buvo įvestas Leipcigo teismo prašymu Vokietijoje. Vienas iraniečio pseudonimų buvo identiškasis pavardė, kuria jis naudojo Norvegijoje. Jei ne SIS, minėtas asmuo būtų gyvenęs nepastebėtas Norvegijoje ir toliau. Taigi, SIS efektyvumas akivaizdus, ir tai skatina teisėtus jos vartotojus naudotis ja dar intensyviau.

Pažymėtina, kad kiekviena susitariančioji šalis turi įvertinti, ar atitinkamų asmenų ir tam tikrų elgesio tipų atžvilgiu be nacionalinių priemonių dar reikalinga Šengeno bendradarbiavimo sistema, pagal kurią perspėjimas įvedamas į SIS, pvz., dėl asmens, kuriam taikomas įsakymas išsiųsti arba draudimas atvykti ne tik įsakymą išsiųsti išdavusioje šalyje, bet visoje Šengeno teritorijoje, dėl ko visoms Susitariančioms šalims tektų imtis veiksmų. Taigi, pagal SIS reikalaujama, kad valstybės narės bendradarbiautų keisdamosi duomenimis.

Antra vertus, manome reikėtų pažymėti tai, kad įvairios pilietinių teisių organizacijos kritiškai vertina SIS, juo labiau Šengeno bendradarbiavimą. Jų manymu, SIS ne palengvina laisvą asmenų judėjimą, bet, atvirkščiai, jį riboja, varžo migracijos procesus, be to, ji naudojama ne pagal tikslą, yra sekimo priemonė ir pan. Nepalankiai vertinama asmens duomenų apsauga. Teigiama, kad sistemoje yra surinkta daug asmens duomenų, kurie nėra pakankamai apsaugomi ir kelia pavojų asmens teisėms ir laisvėms.

Nepalankų SIS vertinimą rodo ir tai, kad minėta sistema buvo daugelio protestų priežastis. Vienas iš jų įvyko 2002 metų birželio 18-28 dienomis, kai apie 2000 aktyvistų protestavo Strasbūre, kur yra centrinė SIS³².

Labai radikaliai SIS atžvilgiu pasisako visuomeninės organizacijos. Deirdre Hogan straipsnyje „Building Fortress Europe Increased integration of EU asylum and immigration policy“ leidžia sau teigti, kad visą egzistavimo laikotarpį ES stiprindama bendradarbiavimą imigracijos ir prieglobsčio politikos srityje, siekė sukurti Europos „tvirtovę“, ir tai sukėlė labai skausmingas pasekmes – nuo 1993 metų, daugiau kaip 2000 pabėgėlių ir migrantų mirė Europoje ir aplink ją. Pirmas žingsnis šios tvirtovės sukūrimui, teigia autorius, buvo Šengeno konvencija, kuri užtikrino padidintą asmenų atvykstančių į Šengeno erdvę kontrolę. Sekantis žingsnis buvo SIS. Autoriaus teigimu, tai sistema, sukurta riboti asmenų judėjimą Šengeno erdvėje. 2001 metais SIS duomenų bazėje, didžiausią dalį perspėjimų sudarė būtent perspėjimai dėl užsieniečių, kurie, kaip teigiama, ieškojo prieglobsčio ar buvo migrantai. Jie yra vadinami nelegaliais imigrantais, siejami su terorizmu, laikomi potencialu kitiems nusikaltimams vykdyti. Negailėstingų priemonių, autoriaus teigimu, imamasi ir toliau, kuriant naująją SIS II, kur planuojama patalpinti duomenis apie užsieniečius, kurie užsibuvo Šengeno erdvėje pasibaigus vizos galiojimo laikui ar leidimui gyventi. Tai, autoriaus manymu, yra ES politika išvelgti prieglobsčio prašytojuose ir pabėgėliuose nusikaltėlius, ir tai galima pagrįsti tuo, kad ES atmeta didžiąją dalį prieglobsčio prašytojų prašymų³³.

Įvertinus įvairias nuostatas, visgi galima teigti, kad SIS yra būtinas Šengeno erdvės komponentas, taikant Šengeno nuostatas asmenų judėjimui ir užtikrinant aukšto lygio saugumą šioje srityje. Vientisoje Šengeno erdvėje, kurioje veikia asmenų laisvo judėjimo teisė, turi dar efektyviau veikti ir Susitariančiųjų šalių teisėsaugos institucijos, kurių sėkmingos veiklos pagrindas yra duomenų mainai. Taip pat nauja „antros kartos“ SIS SIS II, pakeisianti dabartinę sistemą sudarys sąlygas išplėsti Šengeno erdvę, į ją įtraukiant naujas ES valstybes nares.

³² http://www.en.wikipedia.org/wiki/Schengen_Information_System (2006-09-12)

³³ <http://www.struggle.ws/wsm/pamphlets/eu/fortress> (2006-09-13)

2.2. Šengeno informacinės sistemos organizavimas

SIS apima visų Šengeno teisyną taikančių valstybių teritoriją. SIS struktūros pagrindinės dalys yra nurodytos Šengeno konvencijos 92 str. 1d.: Susitariančios šalys sukuria ir išlaiko bendrą informacinę sistemą, kurią sudaro kiekvienos Susitariančios šalies nacionalinė sekcija ir techninio aptarnavimo tarnyba³⁴.

Konvencijoje reglamentuota nuostata, kad kiekviena Susitariančioji šalis paskiria instituciją, kuriai tenka pagrindinė atsakomybė už SIS nacionalinę sekciją. Svarbiausia struktūros požūriu yra tai, kad kiekviena Susitariančioji šalis siunčia savo pranešimus per šią instituciją. Taigi struktūroje išskiriami trys pagrindiniai elementai:

- Nacionalinė SIS (N.SIS kiekvienoje Šengeno valstybėje);
- Centrinė SIS (C.SIS, buveinė – Strasbūras, Prancūzija);
- Nacionalinis padalinys, tvarkantis visus klausimus, susijusius su SIS (SIRENE padalinys kiekvienoje Šengeno valstybėje)(Žr. 1 priedą)

Kiekviena Susitariančioji šalis savo sąskaita ir atsakomybe sukuria ir išlaiko savo nacionalinę SIS sekciją, kurios duomenų bylos, naudojantis techninio aptarnavimo tarnyba, yra iš esmės identiškos bet kurios kitos Susitariančiosios šalies nacionalinės sekcijos duomenų byloms. Kad užtikrintų operatyvų ir veiksmingą duomenų perdavimą, kiekviena Susitariančioji šalis, kurdama savo nacionalinę sekciją, laikosi duomenų perdavimo tvarkos, kurią Susitariančiosios šalys kartu nustatė techninei aptarnavimo tarnybai. Kiekvienos nacionalinės sekcijos duomenų byla yra prieinama atliekant automatines paieškas kiekvienos iš Susitariančiųjų šalių teritorijoje. Negalima ieškoti duomenų bylų kitų Susitariančiųjų šalių nacionalinėse sekcijose. Pažymėtina, kad kiekvienos Susitariančios šalies SIS nacionalinė sekcija yra unikali, nes sukurta atsižvelgiant į vietines sąlygas ir nacionalinę teisę atitinkančias nuostatas.

Antrasis elementas, apjungiantis SIS nacionalines sekcijas, yra techninio aptarnavimo tarnyba, kurią dalydamosi bendromis išlaidomis ir bendra atsakomybe sukuria ir išlaiko Susitariančios šalys. Šengeno konvencijoje reglamentuojama nuostata, kad Prancūzija yra atsakinga už techninio aptarnavimo tarnybą ir ji įsteigiama Strasbūre. Techninio aptarnavimo tarnyba turi duomenų bylą, kuri tiesioginiu (angl. on-line) režimu užtikrina, kad nacionalinių sekcijų duomenų bylose būtų identiška informacija. Techninio aptarnavimo duomenų bylose yra perspėjimai dėl asmenų ir daiktų, jei jie yra susiję su visomis Susitariančiosiomis šalimis.

³⁴ Konvencija dėl Šengeno susitarimo įgyvendinimo 1985 m. birželio 14 d. sudaryto tarp Beneliukso ekonominės sąjungos valstybių, Vokietijos Federacinės Respublikos ir Prancūzijos Respublikos vyriausybių, dėl laipsniško jų bendrų sienų panaikinimo. OL L 239 2000.

Kadangi SIS darbas grindžiamas tuo, kad Šengeno valstybių nacionalinės SIS negali tiesiogiai tarpusavyje keistis duomenimis, tai duomenų bazes tarpusavyje suderina centrinė SIS, kuri yra privaloma duomenų perdavimo grandis. Centrinė SIS veikia kaip duomenų kaupimo, perdavimo, valdymo ir kontrolės mechanizmas, ji atlieka ir tam tikrą notaro vaidmenį bei garantuoja SIS esančių duomenų tikrumą³⁵.

Trečias struktūros elementas yra Šengeno konvencijoje numatytos nacionalinės institucijos, per kurias yra siunčiami visi pranešimai. Kalbant apie minėtas institucijas pažymėtina, kad dar iki pasirašant Šengeno konvenciją, 1988 metų lapkričio mėnesį Šengeno susitarimą pasirašiusių penkių valstybių ministrai įgaliojo specialias darbo grupes atlikti SIS techninių principų tyrimą. Šio tyrimo tikslas buvo ne tik pačios SIS sukūrimas, numatant ir informacinės sistemos struktūrą, bet ir pateikti esminius principus, kaip tai turėtų būti organizuota, kad sistema veiktų tinkamai, tai yra sugebėtų atlikti jai numatytas funkcijas. Taip informacinės sistemos struktūroje buvo numatyta institucija, kurios pagrindinis tikslas – pasikeitimas papildoma informacija. Ši institucija buvo pavadinta SIRENE (papildomos informacijos prašymas nacionaliniame lygmenyje - aut. pastaba).

SIRENE padaliniai yra viena iš svarbiausių grandžių SIS, nors reikia pažymėti, kad nei Šengeno konvencijos 92 straipsnyje, kuriame yra reglamentuota SIS struktūra, nei kituose Šengeno konvencijos straipsniuose neužsimenama apie tokį padalinį. Tačiau Šengeno konvencijos 108 straipsnyje nurodoma, kad kiekviena Susitariančioji šalis turi paskirti instituciją, kuri atsako už jos nacionalinę SIS sekciją. Visi pranešimai iš SIS nacionalinių dalių į SIS centrinę dalį turi keliauti per Susitariančios šalies atsakingą instituciją. Taip pat ši institucija yra atsakinga už SIS nacionalinės sekcijos sklandžią veiklą.

Veiklos teisinis pagrindas numatytas Šengeno konvencijoje, tačiau tam, kad visi procesai nacionaliniuose SIRENE padaliniuose veiktų pagal tas pačias procedūras, kurių tikslas užtikrinti SIS efektyvią veiklą, Šengeno Vykdomasis komitetas patvirtino dokumentą – SIRENE vadovą,³⁶ kuriame išdėstytos SIRENE veiklos instrukcijos, kuriose pateikiamos išsamios nuostatos dėl paties SIRENE padalinio sukūrimo, organizacijos, veiklos sritys ir išsamios procedūros, užduotys ir pan.

Pažymėtina, kad ir nacionaliniai SIRENE padaliniai turi atitinkamas instrukcijas, kurios parengtos bendrų instrukcijų pagrindu, tačiau visos procedūros nacionalinėse instrukcijose yra parengtos, pritaikant vietiniam lygmeniui, t.y. atsižvelgiant į konkrečias paskirtas kompetentingas institucijas, kurios dalyvauja tarpžinybiniame bendradarbiavime, susijusiame su SIS.

³⁵ A.Čeida, A.Dubikaitis, R.Liubajevs ir kt. Kaliningrado tranzitas Europos Sąjungos kontekste. Vilnius:LTU.2004, P.46.

³⁶ SIRENE Manual.OJ C 038 17/2 2003.

Minėtinos pagrindinės SIRENE padalinio, kuris veikia kaip nacionalinis padalinys, t.y. Šengeno valstybių kontaktinis punktas, funkcijos. Visų pirma padalinys sprendžiantis klausimus, susijusius su SIS ir dirba 24 valandas per parą. Padalinys vienintelis gali perduoti pranešimus į centrinę SIS, ir atsako už tai, kad teikiami duomenys būtų teisingi, aktualūs ir teisėti. Padalinio kompetencijai priskiriamas ir bendradarbiavimas su kitų Šengeno valstybių SIRENE padaliniais. Valstybės narės per SIRENE keičiasi visa papildoma informacija, reikalinga įvesti perspėjimus ir leidžiančia imtis atitinkamų veiksmų tais atvejais, kai asmenys arba daiktai, kurių duomenys buvo įtraukti į SIS yra randami, atlikus paieškas šioje sistemoje.

Padalinys taip pat užtikrina duomenų apsaugą ir konfidencialumą (padalinio pareigūnai privalo turėti leidimus dirbti su valstybės paslaptimis) bei pildo pranešimų anketas, verčia jas į užsienio kalbas, archyvuoja ir išsaugo savo šalies skelbimus, užtikrina duomenų apsikeitimą ir nuolatinį techninių priemonių veikimą, atlieka techninę įrangos priežiūrą.

Kadangi pati SIS yra skirta saugumui užtikrinti, tai daugelyje Susitariančių šalių jų policijos įstaigos ir atsako už nacionalinės SIS veiklą. Pav. Suomijoje – Centrinė kriminalinė policija, Švedijoje – Nacionalinė policijos valdyba.

Kalbant apie naująją, antros kartos SIS, pažymėtina, kad yra numatyta kitokia, nei ankščiau nagrinėta SIS struktūra. Komisijos pateiktuose pasiūlymuose³⁷ numatytas visapusiškas SIS reorganizavimas ir kitokia SIS struktūra. Skirtingai nei dabartinė, nacionalinėmis sistemomis ir Strasbūre esančiu centriniu pagalbos padaliniu, turinčiu tokią pačią informaciją kaip ir nacionalinės sistemos, besiremianti sistema, bus sukurta centralizuota duomenų bazė, į kurią informacija, t.y. perspėjimai ir kita su pasiūlymais susijusi papildoma informacija, bus įvedama tiesiogiai per nacionalines duomenų neturinčias sąsajas.

Taigi, numatoma sekanti SIS II struktūra:

- centrinė duomenų bazė, vadinama „Centrine SIS“ (toliau – CS-SIS);
- viena arba dvi prieigos vietos, kurias nustato kiekviena valstybė narė (toliau – NI-SIS);
- ryšių infrastruktūra tarp CS-SIS ir NI-SIS.

Valstybių narių nacionalinės sistemos (NS) prie SIS II prijungiamos per NI-SIS. Kompetentingos nacionalinės institucijos įveda duomenis, naudojasi prieigos prie SIS II teise ir atlieka paieškas SIS II tiesiogiai arba naudodamos CS-SIS duomenų kopiją, esančią jų NS.

Ryšių infrastruktūra tarp CS-SIS ir NI-SIS valstybės narės naudojami pasikeisdamos papildoma informacija.

³⁷ Pasiūlymas dėl Tarybos sprendimo dėl antrosios kartos Šengeno informacinės sistemos (SIS II) sukūrimo, veikimo ir naudojimo (COM(2005)230 galutinis); pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl antrosios kartos Šengeno informacinės sistemos (SIS II) sukūrimo, veikimo ir naudojimo (COM(2005)236 galutinis).

Kiekviena valstybė narė paskiria SIRENE institucijas užtikrinančias pasikeitimą visa papildoma informacija. Šia informacija keičiamasi tam, kad įvedant perspėjimą valstybės narės galėtų konsultuotis ar pranešti viena kitai, kai atliekama sėkminga paieška, kai nėra galimybės imtis reikiamo veiksmo, kai sprendžiami SIS II duomenų kokybės ir perspėjimų suderinamumo klausimai bei naudojamosi prieigos teisė. Minėtos institucijos taip pat tikrina informacijos, įvedamos į SIS II, kokybę.

3. Šengeno informacinės sistemos turinys ir procesai

3.1. Duomenų kategorijos Šengeno informacinėje sistemoje

SIS turinį griežtai ir išsamiai reglamentuoja Šengeno konvencijos 94-100 straipsniai, kuriuose numatytos tiek duomenų kategorijos, kurios sudaro paieškos Šengeno erdvėje objektų pagrindą, tiek su tomis duomenų kategorijomis susiję paieškos tikslai. Pažymėtina, kad kiekviena Susitariančioji šalis, duodanti perspėjimą, nustato, ar tas konkretus atvejis yra pakankamai svarbus, kad pateisintų perspėjimo įvedimą į SIS.

Šengeno konvencijos 94 straipsnis nustato dvi SIS tvarkomų duomenų kategorijas:

- duomenys apie asmenis;
- duomenys apie daiktus ir transporto priemones.

Pažymėtina, kad Šengeno konvencija leidžia SIS pranešime pateikti ne bet kokią informaciją, kuri pareigūnų manymu galėtų būti reikalinga. Pačiuose pranešimuose gali būti pateikti tik griežtai riboti duomenys.

Pranešimuose apie asmenis gali būti įrašyti tik šie duomenys:

- asmens pavardė ir vardai bet kokie pseudonimai. Pseudonimais čia turima omenyje to paties asmens turimas skirtingas pavardes (ir vardus), įskaitant ir netikras, t.y. suklastotas, taip pat kai kurių pavardžių tam tikrose kalbose transliteravimo variantus. Pagal to paties asmens turimus skirtingus pseudonimus į SIS įvedami atskiri pranešimai. Praktika rodo, kad tokių pseudonimų tam tikrais atvejais gali būti net dešimtys, pvz., SIS pagal tą patį pranešimo tikslo pagrindą buvo padaryta apie 40 pranešimų, susijusių su tuo pačiu asmeniu, tačiau su skirtingais pseudonimais;
- asmens išskirtiniai požymiai ir nekintami fiziniai duomenys. Tai gali būti kūno sudėjimo požymiai, įvairūs randai, vizualiai matomi fizinės negalios požymiai ir pan. Tokių galimų požymių sąrašas pateikiamas atskirose instrukcijose ;
- asmens pirmoji antrojo vardo raidė;
- asmens gimimo data ir vieta;
- asmens lytis;

- asmens pilietybė;
- informacija, ar asmuo yra ginkluotas, linkęs į smurtą ar yra pabėgęs – ši informacija yra reikalinga pareigūnų saugumui užtikrinti, kurie sutikę tokį asmenį, remiantis pranešimu, esančiu SIS, imtūsi atitinkamų priemonių;
- pranešimo apie asmenį siuntimo priežastis. Praktiškai yra nurodomas vienas iš Šengeno konvencijos 95-99 straipsnių;
- informacija, kokių veiksmų yra būtina imtis, sutikus pranešime nurodytą asmenį;
- teisės pažeidimo rūšis – tik perspėjimų pagal 95 str. atveju.

Kitus, aukščiau nenurodytus asmens duomenis įtraukti į SIS yra draudžiama. Ypač draudžiama pranešti asmens duomenis, nurodytus Konvencijos dėl asmenų apsaugos susijusios su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (ETS Nr. 108) 6 straipsnio 1 dalyje³⁸, t.y. asmens duomenis apie rasinę kilmę, politines pažiūras ir religinius bei kitus įsitikinimus ir asmens duomenis apie sveikatą bei intymų gyvenimą. Šie duomenys priklauso ypatingų duomenų grupei, kurių negalima tvarkyti automatinio būdu, informacinėse sistemose.

Pažymėtina, kad reorganizuojant SIS, pasiūlymuose dėl Tarybos reglamento bei Tarybos sprendimo³⁹ nustatyta galimybė, gavus asmens sutikimą, įvesti į SIS II informaciją apie asmenis, kurių tapatybė buvo suklastota, siekiant išvengti tolimesnių nepatogumų dėl neteislingai nustatytos tapatybės.

Taip pat minėtuose teisės aktuose numatytas biometrinių duomenų tvarkymas, kuris užtikrintų tikslesnę tapatybės nustatymą ir pagerintų į sistemą įvestų asmens duomenų kokybę. Biometrinių duomenų panaudojimas ypač svarbus nustatant neteisėtus imigrantus, kadangi daugelis sulaikytų neteisėtų imigrantų neturi su savimi tapatybės dokumentų arba naudojami padirbtai ar suklastotai dokumentais. Tokiais atvejais tapatybės nustatymo procesas reikalauja daug laiko ir yra brangus. Jei kelionės dokumentai buvo sunaikinti, teisėsaugos institucijos šiuo metu neturi sistemos tapatybei nustatyti.

Tačiau, atkreiptinas dėmesys į tai, kad reglamentu bei sprendimu⁴⁰ numačius kartu su perspėjimu įtraukti nuotraukas (skaitmeninių atvaizdų forma) ir pirštų antspaudus, kilo daug diskusijų.

³⁸ Konvencija „Dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (ETS Nr.108)//Valstybės žinios. Nr.32-1059.2001.

³⁹ Pasiūlymas dėl tarybos sprendimo dėl antrosios kartos Šengeno informacinės sistemos (SIS II) sukūrimo, veikimo ir naudojimo (COM(2005)230 galutinis); pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl antrosios kartos Šengeno informacinės sistemos (SIS II) sukūrimo, veikimo ir naudojimo (COM(2005)236 gal

⁴⁰ Ten pat.

Europos duomenų apsaugos priežiūros pareigūno nuomone⁴¹ (toliau EDAPP) reglamente pateikta galimybė tvarkyti naujos kategorijos duomenis, kuriems reikia skirti ypatingą dėmesį dėl ypatingo jų pobūdžio. Šiems duomenims turi būti taikomos ypatingos apsaugos priemonės. Tačiau, minėto pareigūno nuomone, ypatingos apsaugos priemonės nėra nustatytos reglamente dėl SIS II. Pareigūno nuomone, apamai biometrinių duomenų naudojimas nebuvo tinkamai įvertintas, ir todėl šių duomenų patikimumas yra pervertinamas, kadangi biometriniai duomenys yra nepastovūs ir laikui bėgant kinta, todėl duomenų bazėse saugomi pavyzdžiai yra tik dinamiško elemento momentiniai duomenys.

Dėl biometrinių duomenų naudojimo pasisakė ir Duomenų apsaugos darbo grupė (toliau DAT). Pastarosios nuomone,⁴² dėl labai ypatingos šios duomenų kategorijos, tokių duomenų tvarkymą reikėtų apsaugoti nustatant tinkamus tarptautinius standartus. Tačiau visgi minėtos darbo grupės nuomone, iš esmės reikėtų atmesti šiais duomenimis grindžiamos paieškos funkcijos galimybę.

Nepaisant nuogastavimų dėl asmens duomenų apsaugos bei su biometrinių technologijų taikymu susijusių išlaidų, ES teisingumo ir vidaus reikalų komisaras Antonijus Vitorinas (Antonio Vitorino) apgynė siūlymus ES piliečių pasuose pateikti biometrinius duomenis. Pasak Antonio Vitorino, pasuose naudojami biometriniai duomenys padėtų tiksliau nustatyti asmens tapatybę bei labiau apsaugotų kelionės dokumentus nuo klastojimo. "Biometrija, kaip ir bet kuri kita technologija, pati savaime nėra pavojinga, - Europos Parlamente viešai svarstant biometrinių duomenų klausimą sakė komisaras. - Žinoma, pripažįstu, kad būtent technologijų naudojimas gali kelti grėsmę pagrindinėms laisvėms"⁴³.

Europos Komisija pasiūlė pasuose pateikti skaitmeninius veido atvaizdus ir piršto atspaudus bei sukurti prašančiųjų ES paso piršto atspaudų ir kitų "atitinkamų duomenų" registrą. ES taip pat ketina pradėti teikti biometrinius duomenis vizose ir leidimuose, kurie duoda teisę trečiųjų šalių piliečiams gyventi ES valstybėse.

Vis dėlto, ne vienas minėto svarstymo dalyvis išsakė nuogastavimus dėl asmens duomenų apsaugos ir to, kas galės šia informacija naudotis. Panašaus požiūrio laikosi ir pilietinių teisių organizacijos "Statewatch" ekspertas Tonis Banjanas (Tony Bunyan). Jis akcentavo, kad

⁴¹ Europos duomenų apsaugos priežiūros pareigūno nuomonė dėl pasiūlymų dėl Tarybos sprendimo (KOM(2005)230 galutinis; dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl antros kartos Šengeno informacinės sistemos (SIS II) sukūrimo, veikimo ir naudojimo(KOM(2005)236 galutinis) ir pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl valstybių narių tarnybų, atsakingų už transporto priemonių registracijos liudijimų išdavimą, priegios prie antros kartos SIS II(KOM(2005)237 galutinis) OL C 091,19/04/2006 p.0038-0056

⁴² Nuomonė 6/2005 dėl pasiūlymų dėl Tarybos sprendimo (KOM(2005)230 galutinis; dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl antros kartos Šengeno informacinės sistemos (SIS II) sukūrimo, veikimo ir naudojimo(KOM(2005)236 galutinis) ir pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl valstybių narių tarnybų, atsakingų už transporto priemonių registracijos liudijimų išdavimą, priegios prie antros kartos SIS II(KOM(2005)237 galutinis)

⁴³ <http://eic.euro.lt/index.php?-583076193> (2006-09-23)

reikėtų saugoti žmogaus teises, ir atkreipti dėmesį į pavojų, jog gali būti sukurta europinė stebėjimo sistema⁴⁴.

Kalbant apie pranešimus, pažymėtina, kad pateikiant pranešimą apie asmenį, įtraukiamą į SIS, papildomai leidžiama pateikti ir daugiau informacijos, tačiau tai jau vyksta bendradarbiaujant minėtiems SIRENE padaliniais.

SIRENE padaliniai naudoja specialias anketas, skirtas konkrečiam tokios papildomos informacijos tipui. Šiuo metu yra 17 standartinių kompiuterizuotų anketų formų (nuo A iki P, skubi Quick, ir laisvos formos), kurios yra suskirstytos pagal tam tikrus informacijos tipus, skirtus įvairiems informacijos perdavimo tikslams. Anketos ir informacijos joje paskirtį nurodo raidinis kodas. Pavyzdžiui, A tipo anketoje, pateikiami duomenys, skirti pranešimų informacijos papildymui pagal Šengeno konvencijos 95 straipsnį (duomenys apie asmenis, ieškomus suimti ir išduoti). Taigi, minėtoje anketoje, papildomai leidžiama pateikti šiuos duomenis:

- duomenis apie instituciją, pateikusią prašymą suimti;
- ar yra arešto orderis ar kitas tos pačios teisinės galios dokumentas, ar teismo sprendimas;
- koks yra asmens atliktos nusikalstamos veikos pobūdis ir teisinis kvalifikavimas;
- nusikalstamos veikos aplinkybių aprašymas, įskaitant nusikaltimo laiką, vietą bei asmenis, apie kuri padarytas šis pranešimas, dalyvavimo šioje veikoje laipsnis;
- nusikalstamos veikos pasekmės.

Ypatingas dėmesys atkreipiamas į nusikalstamos veikos aprašymą. Jis turi būti trumpas, tačiau tikslus ir pakankamai išsamus. Šiame punkte pateikiama informacija bus vertinama pranešimus gaunančių Susitariančiųjų šalių nacionalinės teisės pagrindu ir daromas sprendimas, ar galima tokį asmenį suimti ekstradicijos tikslu, t.y. ar pranešimas nebus paskelbtas negaliojančiu (“uždėta vėliavėlė”) kurioje nors konkrečioje Susitariančioje šalyje.

Kalbant apie duomenis pranešimuose apie daiktus, Šengeno konvencijoje jie nėra reglamentuoti. Dėl jų yra nuspręsta atskiru dokumentu, kuris yra konfidencialus.

3.2 Šengeno informacinės sistemos pranešimų turinys

Kaip buvo minėta anksčiau, pranešimo turinį SIS nulemia paieškos objektas bei to objekto paieškos tikslai, kurie yra numatyti Šengeno konvencijos 95-100 straipsniuose. Tik griežtas atitikimas šiuose straipsniuose pateikiamiems paieškos tikslams bei nacionalinių įstatymų laikymasis leidžia pranešimą apie objekto paiešką įvesti į SIS. Toliau aptarsime pranešimų turinį SIS.

⁴⁴ Ten pat.

Pranešimų turinys apie asmenis, įtraukiamus į SIS, yra reglamentuotas Šengeno konvencijos 95-99 straipsniuose, o pranešimai apie daiktus ir transporto priemones reglamentuojami šios Konvencijos 99-100 straipsniuose.

Pranešimai pagal 95 straipsnį

Šie pranešimai yra susiję su duomenimis apie asmenis, kurie yra ieškomi ir juos siekiama suimti, turint tikslą juos išduoti kitai šaliai. Tiksliau, tai yra asmens paieška ekstradicijos tikslu. Pažymėtina, kad tokio tipo pranešimo įvedimas į SIS reikalauja dvejopų priemonių: informacijos apsikeitimo tarp Susitariančiųjų šalių prieš tokio pranešimo tipo įvedimą į SIS ir informacijos apsikeitimo tarp Susitariančiųjų šalių tokio pranešimo tipo įvedimo į SIS metu. Pranešimą įvedanti Susitariančioji šalis iš anksto turi išsiaiškinti, ar kiekvienos pranešimą gaunančių Susitariančiųjų šalių nacionalinė teisė leidžia tokį prašomą asmenį suimti. Jeigu ne, reikia konsultuotis su atitinkamomis Susitariančiomis šalimis. Teigiamos situacijos atveju, kartu su pranešimu, jį įvedanti Susitariančioji šalis kitoms Susitariančiosioms šalims turi išsiųsti ir kitą svarbią, su tokiu konkrečiu suėmimu susijusią papildomą informaciją (kaip jau buvo minėta per SIRENE padalinius – A tipo anketa).

Pranešimai pagal 96 straipsnį

Minėtini pranešimai yra susiję su užsieniečiais, kuriems draudžiama įvažiuoti į Šengeno erdvę. Duomenys apie užsieniečius, kuriems pagal duotą perspėjimą draudžiama įvažiuoti, įvedami remiantis nacionaliniu perspėjimu, kuris yra grindžiamas kompetentingų administracijos institucijų arba teismų sprendimais. Tokie sprendimai gali būti motyvuojami grėsme viešajai tvarkai, visuomenės saugumui arba nacionaliniam saugumui, kuri gali kilti dėl užsieniečio buvimo valstybės teritorijoje. Minėtas straipsnis numato atvejus, kada gali susidaryti tokia padėtis: kai užsienietis yra nuteistas už nusikaltimą, už kurį gresia ne mažiau kaip vieneri metai laisvės atėmimo ir kai užsienietis yra pagrįstai įtariamas padaręs sunkias nusikalstamas veikas, įskaitant ir tas kurios nurodytos Šengeno konvencijos 71 straipsnyje (neleistinų narkotinių bei psichotropinių medžiagų, tarp jų ir kanapių, išvežimas, taip pat šių produktų pardavimas, kaupimas bei platinimas), arba yra aiškių įrodymų, kad jis ketina padaryti Susitariančios šalies teritorijoje tokias veikas.

Sprendimas dėl užsieniečio neįleidimo taip pat gali būti grindžiamas tuo, kad užsieniečiui jau buvo taikytos tokios priemonės kaip deportacija, atsisakymas įleisti į valstybės teritoriją ar išsiuntimas iš jos, kurios nebuvo atšauktos.

Pranešimai pagal 97 straipsnį

Šie pranešimai susiję su asmenų buvimo vietos nustatymu. Įvedami duomenys apie dingusius asmenis, kuriuos dėl jų pačių apsaugos arba siekiant užkirsti kelią grėsmei reikia laikinai perduoti policijos globai. Tokie pranešimai į SIS įvedami tam, kad policijos įstaigos

galėtų pranešti apie tų asmenų buvimo vietą perspėjimą davusiai šaliai, arba galėtų juos perkelti į saugią vietą, siekdamas nutraukti jų kelionę. Tai pirmiausia taikytina nepilnamečiams ir asmenims, kuriems reikalinga apsauga dėl jų pačių saugumo, pvz., yra sutrikusios psichikos, atminties ir pan. Pažymėtina, kad duomenys apie dingusį pilnametį asmenį perduodami tik gavus to asmens sutikimą.

Pranešimai pagal 98 straipsnį

Remiantis šiuo straipsniu į SIS įvedami duomenys apie liudytojus, taip pat duomenys apie asmenis, kurie teisminių institucijų kviečiami atvykti nagrinėjant baudžiamąsias bylas, kad duotų paaiškinimus dėl veikų, už kurias jie yra persekiojami, taip pat duomenys apie asmenis, kuriems turi būti įteiktas baudžiamasis teismo nuosprendis ar šaukimas atvykti atlikti laisvės atėmimo bausmę.

Minėtų pranešimų tikslas – nustatyti tokių asmenų nuolatinę ar laikiną gyvenamąją vietą, kad būtų įgyvendintos aukščiau paminėtos priemonės. Kadangi minėti asmenys yra susiję su baudžiamosiomis bylomis, todėl informacijos perdavimas turi būti pagrįstas nacionaline teise bei galiojančiomis konvencijomis dėl tarpusavio pagalbos baudžiamosiose bylose.

Pranešimai pagal 99 straipsnį

Pranešimai pagal šį straipsnį yra susiję su šiomis duomenų kategorijomis: asmenimis arba transporto priemonėmis, laivais, orlaiviais ar konteineriais. Pagrindinis šių pranešimų tikslas – atlikti asmenų arba minėtų transporto priemonių, konteinerių slaptą sekimą arba specialius patikrinimus. Tokie pranešimai gali būti įvesti į SIS, siekiant persekioti už nusikalstamas veikas, arba siekiant neleisti kilti grėsmei visuomenės saugumui ar nacionaliniam saugumui. Tačiau pažymėtina, kad šis straipsnis reglamentuoja sąlygas, kurioms esant galima atlikti minėtus veiksmus: yra aiškių įrodymų, kad atitinkami asmenys ketina padaryti arba daro daugelį itin sunkių nusikaltimų arba, jeigu bendras atitinkamo asmens įvertinimas (atsižvelgiant į anksčiau jo padarytas nusikalstamas veikas), leidžia manyti, kad tas asmuo ir ateityje darys itin sunkius nusikaltimus.

Slapto sekimo metu informacija yra renkama taip, kad slapta sekamas asmuo neįtartų, kad jis yra sekamas, t.y. imamasi tokių priemonių, kad slapto stebėjimo pobūdis nebūtų atskleistas. Tokia pati informacija yra surenkama, jei pranešime yra prašoma atlikti konkretaus asmens ar transporto priemonės specialų patikrinimą, siekiant aukščiau paminėtų tikslų.

Pranešimai pagal 100 straipsnį

Šis straipsnis reglamentuoja duomenų apie ieškomus daiktus įvedimą į SIS, kad jie būtų konfiskuoti arba panaudoti kaip įrodymai baudžiamajame byloje. Remiantis minėtu straipsniu, į SIS įtraukiamos šios daiktų kategorijos:

- pavogtos, pasisavintos arba dingusios autotransporto priemonės, kurių variklio tūris yra didesnis kaip 50 kubinių centimetrų, laivai ir orlaiviai;
- pavogtos, neteisėtai pasisavintos arba dingusios krovininės priekabos, kurių svoris be krovinio didesnis kaip 750 kg, gyvenamosios pramonės įranga, uždortiniai varikliai ir konteineriai;
- pavogti, neteisėtai pasisavinti arba dingę ginklai;
- pavogti, pasisavinti arba dingę oficialių dokumentų blankai;
- pavogti, pasisavinti, dingę ar pripažinti negaliojančiais išduoti asmens tapatybės dokumentai (pasai, asmens tapatybės kortelės, vairuotojų pažymėjimai, leidimai gyventi ir kelionės dokumentai);
- banknotai (registruotos kupiūros);
- pavogti, neteisėtai pasisavinti, dingę ar pripažinti negaliojančiais transporto priemonės registravimo sertifikatai ir transporto priemonės numeriai;
- pavogti, neteisėtai pasisavinti ar dingę vertybiniai popieriai ir mokėjimo priemonės – čekiai, kreditinės kortelės, obligacijos, akcijos.

Atkreiptinas dėmesys, kad esamoje SIS versijoje jau dabar atliktos tam tikros esamų nuostatų adaptacijos ir nustatytos tam tikros naujos funkcijos, išplečiant dingusių objektų, apie kuriuos gali būti įvesti perspėjimai, kategorijas. Tarybos sprendimu 2005/211⁴⁵ ir reglamentu 2004/871 į Šengeno konvenciją įtrauktos šios pavogtų, pasisavintų ar dingusių lengvai atpažįstamų daiktų kategorijos: laivai ir orlaiviai, gyvenamosios pramonės įranga, uždortiniai varikliai ir konteineriai. Taip pat įtraukti duomenys apie pavogtus, neteisėtai pasisavintus, pripažintus negaliojančiais ar dingusius šiuos daiktus: leidimus gyventi ir kelionės dokumentus, transporto priemonės registravimo sertifikatus ir transporto priemonių numerius, bei pavogtus, neteisėtai pasisavintus ar dingusius vertybinius popierius ir mokėjimo priemones – čekius, kreditines korteles, obligacijas, akcijas.

3.3 Pranešimų įvedimo teisė

Toliau nagrinėdami mūsų temą, norėtume atskleisti duomenų įvedimo į SIS mechanizmą.

Kalbant apie pranešimų patekimą į SIS, pažymėtina, kad šis procesas susideda iš kelių etapų. Visų pirma, kompetentinga nacionalinė institucija, t.y. policija, migracijos tarnyba, teismas, prokuratūra, institucija atsakinga už nacionalinį saugumą ar kita kompetentinga

⁴⁵ Tarybos sprendimas 2005/211, dėl Šengeno informacinės sistemos kai kurių naujų funkcijų nustatymo, įskaitant kovos su terorizmu srityje OJ L 068 15/3 2005.

administracijos institucija, parengia tam tikro tipo pranešimą (pvz. apie asmens, daikto arba transporto priemonės paiešką), kurį norima įtraukti į savo nacionalinę SIS. Minėtas pranešimas, ir su pranešimu susijusi papildoma informacija persiunčiama į nacionalinį SIRENE padalinį. Tai yra sekantis etapas.

Pažymėtina, kad Šengeno konvencijos 94 str., įpareigoja Susitariančią šalį duodant perspėjimą nustatyti, ar tas konkretus atvejis yra pakankamai svarbus, kad pateisintų perspėjimo įvedimą į SIS. Atsižvelgiant į tai, SIRENE padalinys tikrina pranešimą, įvertina jo teisėtumą, aktualumą, atitiktį Šengeno konvencijos, ir nacionalinės teisės nuostatomis, bei prireikus papildomai konsultuojasi su kitų valstybių SIRENE padaliniais. Atkreiptinas dėmesys, kad nacionaliniam pranešimui pasiekus SIRENE padalinį, jo sistemoje atliekamas automatinis pranešimo dubliavimosi patikrinimas, kadangi kiekviena Susitariančioji šalis gali persiųsti į SIS sistemą tik po vieną su tuo pačiu asmeniu ar objektu susijusį pranešimą.

Kalbant apie 95 straipsnį atitinkantį pranešimą, kaip jau minėta, policija su siunčiamu pranešimu tuo pačiu metu į SIRENE padalinį turi persiųsti ir privalomą papildomos informacijos anketa (A anketa), kurioje, be visos kitos papildomos informacijos, kuri reikalinga atlikti ekstradiciją, turi būti ir kompetentingų teisėsaugos institucijų priimtas sprendimas dėl suėmimo bei arešto orderis. A anketa patikrinama, išverčiama ir persiunčiama į kitus SIRENE padalinius. Jei pranešime pastebima klaida, susisiekiama su pranešimą parengusia institucija, kuri atlieka reikiamus pataisymus ar papildymus.

Sekančio etapo metu, SIRENE padalinyje patikrintas pranešimas, toliau persiunčiamas į Strasbūre esančią SIS centrinę duomenų bazę, iš kurios gautas pranešimas nedelsiant on-line režimu automatizuotu būdu ir sinchroniškai persiunčiamas į visų kitų Susitariančiųjų šalių nacionalines sekcijas, taip užtikrinant, kad tas pats pranešimas buvo išsiųstas visoms Šengeno valstybėms, įskaitant ir pranešimą išsiuntusią šalį.

Kiekvienos Susitariančios šalies nacionalinis SIRENE padalinys patikrina gauto pranešimo teisėtumą, kitaip tariant, ar pranešime prašomą atlikti veiksma yra įmanoma atlikti, remiantis savos šalies nacionaline teise, ir prireikus prašo papildomos informacijos. Jei kuri nors Susitariančioji šalis įvertinusi, kad 95, 97 ir 99 straipsnius atitinkantis pranešimas neatitinka jos nacionalinės teisės, tarptautinių įsipareigojimų ar nacionalinių interesų, tai ji vėliau gali Šengeno informacinės sistemos nacionalinėje sekcijoje prie šio pranešimo pridėti pastabą apie tai, kad jos teritorijoje šiame pranešime prašomų priemonių nebus imtasi. Tokia priemonė vadinama „vėliavėlės uždėjimu“ (angl. flag), nes ant pranešimo matoma raudona vėliavėlė. Norint „uždėti vėliavėlę“ ant pranešimo, būtina konsultuotis su kitomis Susitariančiomis šalimis. Jei pranešimą padariusi Sutarties šalis pranešimo nepanaikina, kita „vėliavėlės neuždėjusi“ Sutarties šalis

įgyvendins pranešime prašomas priemonės. „Vėliavėlę uždėti“ galima esant trims skirtingiems atvejams:

- pastovią „vėliavėlę uždėti“ galima prie įspėjimų pagal 95, 97 ir 99 str. Jei vėliavėlė uždėta prieš straipsnį atitinkančio pranešimo, t.y. Susitariančioji šalis atsisako suimti asmenį, tai ji turi laikyti tą perspėjimą tokiu perspėjimu, kuriuo pranešama to asmens gyvenamoji vieta. Taip atsitinka, kai pranešimas susijęs su savos šalies piliečiais. Daugelio Šengeno valstybių nacionalinė teisė neleidžia išduoti savos šalies piliečių, nebent ypatingais atvejais, pvz., teismo proceso atveju, su sąlyga, kad asmuo po teismo proceso bus gražintas į savo šalį atlikti galimos įkalinimo bausmės.
- prie įspėjimo pagal 95 straipsnį galima „uždėti“ laikiną „vėliavėlę“ 24 valandų terminui, t.y. nacionalinės sekcijos duomenų byloje galima pridėti žymą, draudžiančią suimti remiantis perspėjimu, kol žyma bus panaikinta. Prireikus laiką galima pratęsti iki 7 dienų, ir tokį „vėliavėlės uždėjimą“ galima pakeisti į pastovų. Tuomet pranešime prašoma priemonė šios Susitariančios šalies atžvilgiu tampa informavimu apie asmens buvimo vietą. Praktikoje laikinas „vėliavėlės uždėjimas“ nėra naudojamas, kadangi pastovų „vėliavėlės uždėjimą“ visuomet galima atšaukti.
- prašymą gavusi Susitariančioji šalis savo nacionalinės sekcijos duomenų byloje prie perspėjimo gali pridėti žymą, draudžiančią atlikti veiksmą, kurio turi būti imamasi atsižvelgiant į perspėjimą dėl atsargaus sekimo ar specialaus tikrinimo tikslais, kol ta žyma bus panaikinta (perspėjimai pagal 99 str.). „Uždėti vėliavėlę“ galima 24 valandų terminui. Tačiau Susitariančioji šalis dėl teisinių priežasčių ar ypatingų tikslingumo motyvų gali atsisakyti atlikti minėtą veiksmą ir uždėti pastovią vėliavėlę ir atliekant užklausą galutinis vartotojas pranešimo nematys.

Kai nusprendžiama ant pranešimo „uždėti vėliavėlę“, SIRENE padalinys prašo pranešimą įvedusio SIRENE padalinio „uždėti vėliavėlę“ prie 95, 97 ir 99 straipsnius atitinkančio pranešimo. Prašymas pateikiamas raštu. Jei to prašoma telefonu, apie per pokalbį pateiktą prašymą turi būti išsiųstas patvirtinimas raštu (F anketa). Pranešimą įvedęs SIRENE padalinys turi „uždėti vėliavėlę“ kiek galima skubiau. Tos pačios procedūros laikomasi pratęsiant laikiną „vėliavėlės uždėjimą“ ar „vėliavėlės uždėjimą“ atšaukiant.

96 ir 98 straipsnius atitinkantys pranešimai, susiję su asmenimis, į SIRENE padalinius automatiškai nesiunčiami ir jie šiame padalinyje automatiškai nėra tikrinami, tačiau galima naršyti po naujus pranešimus užklausų registre ir atlikti jų patikrinimą. 100 straipsnį atitinkantys pranešimai, susiję su daiktais, SIRENE padalinyje netikrinami.

Kalbant apie SIS perspektyvas, kaip jau minėta, reikia atkreipti dėmesį į tai, kad Komisija numato kitokią SIS struktūrą, ir tai sąlygoja duomenų įvedimo mechanizmą. Numatoma sukurti centralizuotą duomenų bazę, į kurią informacija, t.y. perspėjimai ir kita su

pasiūlymais susijusi papildoma informacija bus įvedama tiesiogiai per nacionalines duomenų neturinčias sąsajas.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad naujoji SIS II numato perspėjimų tarpusavio susiejimą. Reglamento projekte⁴⁶ numatyta, kad valstybės narės gali sukurti perspėjimų sąsajas pagal savo nacionalinės teisės aktus, siekdamos nustatyti dviejų ar daugiau perspėjimų santykį. Nors perspėjimų sąsajos gali būti neabejotinai naudingos kontrolės tikslais (pavyzdžiui, arešto orderis automobilių vagiui gali būti susietas su pavogta transporto priemone), darytina išvada, kad tokių sąsajų įvedimas yra labai tipiškas policijos tyrimo priemonės bruožas. Perspėjimų tarpusavio susiejimas gali turėti didelį poveikį ir atitinkamo asmens teisėms, nes asmuo jau vertinamas remiantis ne tik su juo susijusiais duomenimis, bet ir remiantis galimais jo ryšiais su kitais asmenimis. Tikėtina, kad į asmenis, kurių duomenys susiję su nusikaltėlių ar ieškomų asmenų duomenimis, bus žiūrima įtariau nei į kitus. Be to, tarpusavyje susiejant perspėjimus išplečiamos SIS tyrimo galios, nes tampa įmanoma registruoti tariamas nusikalstamas grupes ar tinklus jeigu, pavyzdžiui, duomenys apie nelegalius imigrantus susieti su nelegalių prekyautojų duomenimis.

Duomenų apsaugos darbo grupės nuomone, atsižvelgiant į didžiulį perspėjimų, kurie bus laikomi sistemoje, skaičių, pasiūlymas nustatyti sąsajas tarp perspėjimų, turi būti atidžiai apsvaistytas remiantis tikslo ribojimo principu. Reglamentu turėtų būti nustatytos konkrečios tokių ryšio linijų naudojimo apsaugos priemonės ir ribojama kompetentingų institucijų įgaliotų narių prieiga jų uždaviniams atlikti⁴⁷.

3.4 Pranešimų užklausimo teisė

Remdamiesi aukščiau pateiktais duomenimis, galime teigti, kad SIS yra sukaupta daug informacijos, susijusios su asmenimis ir daiktais. Minėta, kad ši informacija reikalinga saugumo įgyvendinimui Šengeno erdvėje. Tačiau kyla klausimas, kas turi teisę naudotis šia gausia informacija.

Pažymėtina, kad siekiant apsaugoti asmens duomenis bei konfidencialumą SIS, vartotojų ratas yra numatytas pačioje Šengeno konvencijoje, be to vartotojams suteikiama teisė prieiti tik prie tų duomenų, kurie reikalingi jų tiesioginėms funkcijoms atlikti. Taigi, teisė prieiti

⁴⁶ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl antrosios kartos Šengeno informacinės sistemos (SIS II) sukūrimo, veikimo ir naudojimo (COM(2005)236 galutinis)

⁴⁷ Nuomonė 6/2005 dėl pasiūlymų dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (KOM(2005)236 galutinis) ir Tarybos sprendimo (KOM(2005)230 galutinis) dėl antrosios kartos Šengeno informacinės sistemos sukūrimo, veikimo ir naudojimo ir pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl valstybių narių tarnybų, atsakingų už transporto priemonės registracijos liudijimų išdavimą, prieigos prie antrosios kartos Šengeno informacinės sistemos (KOM(2005)237 galutinis)

prie duomenų SIS ir tiesiogiai atlikti tokių duomenų paiešką turi tik institucijos, kurios atsakingos už pasienio kontrolę ir kitus šalyje policijos ir muitinės atliekamus tikrinimus bei tų patikrinimų koordinavimą.

Prieiti prie duomenų gali ir vizas išduodančios institucijos, centrinės institucijos, atsakingos už vizų prašymų nagrinėjimą, ir institucijos, atsakingos už leidimų gyventi išdavimą bei užsieniečiams skirtų teisės aktų administravimą. Atkreiptinas dėmesys, kad pastarosios institucijos gali prieiti prie duomenų, įtrauktų į SIS pagal 96 str. (duomenys apie užsieniečius kuriems draudžiama įvažiuoti), ir pagal 100 str. 3d. d ir e punktus (pavogti ar dingę oficialių dokumentų blankai, asmens tapatybės dokumentai, leidimai gyventi ir kelionės dokumentai).

Suteikta prieigos teisė ir Europolui, kuris neviršydamas savo įgaliojimų ir savo sąskaita, turi teisę prieiti ir tiesiogiai atlikti į SIS įtrauktų pagal 95, 99, ir 100 str. duomenų paiešką, tačiau tai gali atlikti tik specialiai įgalioti pareigūnai, o gauta iš paieškos SIS informacija yra naudojama gavus atitinkamos valstybės narės sutikimą. Europolas privalo registruoti kiekvieną savo atliktą paiešką, taip pat Europolui draudžiama perkelti SIS esančius duomenis, prie kurių jis gali prieiti, į bet kurią Europolo naudojamą kompiuterinę sistemą, taip pat draudžiama kopijuoti SIS dalis.

Eurojusto nacionaliniai nariai ir jų padėjėjai turi teisę naudotis į SIS pagal 95 ir 98 str. įtrauktais duomenimis. Kiekviena Eurojusto nacionalinio nario ar padėjėjo atlikta paieška yra registruojama ir kiekvienas jų gautų duomenų panaudojimas yra registruojamas. Jokia SIS dalis negali būti prijungta, nei joje esantys duomenys, prie kurių gali prieiti nacionaliniai nariai ar jų padėjėjai, negali būti pervedami į bet kokią Eurojusto naudojamą ar jame esančią duomenų rinkimui ir tvarkymui skirtą kompiuterinę sistemą.

Pažymėtina, kad Europolui ir Eurojustui prieiti prie SIS duomenų leista visai neseniai. To pagrindas 2001 m. gruodžio 15 d. Lakeno Europos Vadovų Tarybos išvados, visų pirma 17 išvada (specializuotų kovos su terorizmu tarnybų tarpusavio bendradarbiavimas), 43 išvada (Eurojusto ir policijos bendradarbiavimas Europole) ir 2001 m. rugsėjo 21 d. veiksmų planas prieš terorizmą nurodo būtinybę stiprinti SIS ir pagerinti jos pajėgumus. Tuo tikslu darytini Šengeno *acquis*, susijusios su SIS, pakeitimai susideda iš dviejų dalių: reglamento (871/2004) ir Tarybos sprendimo(2005/211)⁴⁸, grindžiamo Europos Sąjungos sutartimi. To priežastis yra 1990 m. Šengeno konvencijos 93 straipsnyje nustatyta SIS paskirtis - valstybių narių teritorijose palaikyti viešąją tvarką ir visuomenės saugumą, įskaitant nacionalinį saugumą, ir, naudojant šia sistema perduodamą informaciją, tose teritorijose taikyti šios Konvencijos nuostatas dėl asmenų judėjimo. Taigi, šiuo pagrindu padarytos esamos SIS redakcijos tam tikrų galiojančių nuostatų

⁴⁸ Tarybos sprendimas 2005/211, dėl Šengeno informacinės sistemos kai kurių naujų funkcijų nustatymo, įskaitant kovos su terorizmu srityje OJ L 068 15/3 2005.

adaptacijos ir įdiegtos naujos šios sistemos funkcijos, ypač dėl institucijų, įskaitant Europolo ir nacionalinius Eurojusto narius, kuriems tinkamai vykdyti uždavinius būtų lengviau, jei jie galėtų atlikti duomenų, įtrauktų į SIS, paiešką.

Europolui ir Eurojustui suteikus teisę prieiti prie SIS talpinamų duomenų, kilo daug diskusijų. EDAPP nuomone, šios abi institucijos naudojasi prieiga labiausiai neapibrėžtomis sąlygomis. Europolas ir Eurojustas turi prieigą prie tam tikrų kategorijų perspėjimų duomenų, „kurie jiems reikalingi savo užduotims atlikti“. Pažymėtina, kad tai nėra išsamus paaiškinimas. Būtina atsižvelgti ir į tai, kad laikui bėgant Europolo ir Eurojusto užduotys išsiplės⁴⁹.

Todėl, mūsų manymu, pagrįstas EDAPP reikalavimas apriboti užduotis, kurioms atlikti būtina Europolo ir Eurojusto prieiga, o taip pat pasiūlymas apriboti minėtų institucijų prieigą prie duomenų apie asmenis, kurių pavardės jau yra įtrauktos į jų dokumentų bylas (tai užtikrintų naudojimąsi tik jiems aktualiais perspėjimais).

Kalbant apie prieigą prie SIS II duomenų, pažymėtina, kad yra numatyta papildoma prieiga prie perspėjimų dėl trečiųjų šalių piliečių. Reglamento projekte⁵⁰ buvo išplėsta tokių perspėjimų taikymo sritis, kad už prieglobstį ir imigraciją atsakingoms institucijoms taip pat būtų suteikta prieiga prie šių perspėjimų tam tikrais atvejais ir pagal jų kompetenciją. Šios naujos paskirtys yra numatytos dėl kovos su neteisėta imigracija, o konkrečiau – dėl nelegaliai imigravusių trečiųjų šalių piliečių grįžimo, taip pat siekiant įgyvendinti Prieglobsčio *acquis* nuostatas, susijusias su viešąja tvarka ir saugumu arba su valstybės narės atsakomybės už prieglobsčio taikymą nustatymu.

EDAPP nuomone, minėtame reglamento projekte pateikta nauja prieigos koncepcija. Nors SIS II vis dar turi „yra-nėra“ principu veikiančios sistemos požymių, kai kiekvienas perspėjimas įvedamas siekiant konkretaus tikslo (perdavimas, draudimas įvažiuoti), tačiau reglamento projekte numatytos kai kurios prieigos rūšys yra nesuderinamos su šia logika: prieiga suteikiama siekiant institucijai suteikti informaciją, o ne jai sudaryti sąlygas atpažinti asmenį ir imtis perspėjime numatytų veiksmų. Tai susiję su prieglobsčio suteikimo tarnyboms suteikta prieiga prie imigracijos duomenų, už pabėgėlio statuso suteikimą atsakingoms tarnyboms suteikiama prieiga prie imigracijos duomenų⁵¹.

⁴⁹ Europos duomenų apsaugos priežiūros pareigūno nuomonė dėl pasiūlymo dėl Tarybos sprendimo dėl antros kartos Šengeno informacinės sistemos (SIS II) sukūrimo, veikimo ir naudojimo (KOM(2005)230 galutinis); pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl antros kartos Šengeno informacinės sistemos (SIS II) sukūrimo, veikimo ir naudojimo (KOM(2005)236 galutinis) ir pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl valstybių narių tarnybų, atsakingų už transporto priemonių registracijos liudijimų išdavimą, prieigos prie antros kartos Šengeno informacinės sistemos (SIS II) (KOM(2005)237 galutinis)

⁵⁰ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl antros kartos Šengeno informacinės sistemos (SIS II) sukūrimo, veikimo ir naudojimo (KOM(2005)236 galutinis)

⁵¹ Ten pat.

Prie SIS II duomenų numatyta prieiga valstybių narių institucijoms ir tarnyboms, atsakingoms už transporto priemonių registracijos liudijimų išdavimą. Minėtos institucijos ir tarnybos galės prieiti prie į SIS II įtrauktų duomenų apie variklines transporto priemones, kurių variklio tūris didesnis kaip 50 kubinių centimetrų, krovinines ir gyvenamąsias priekabas, kurių svoris be krovinio didesnis kaip 750 kg, ir pavogtus, pasisavintus, dingusius ar pripažintus negaliojančiais transporto priemonių registracijos liudijimus ir transporto priemonių numerius, kad šios tarnybos galėtų patikrinti, ar joms registruoti pateiktos transporto priemonės nebuvo pavogtos, pasisavintos ar dingusios. Jeigu valstybių narių tarnybos, atsakingos už transporto priemonių registracijos liudijimų išdavimą yra nevyriausybinės įstaigos, prieiga prie SIS turėtų būti suteikta netiesiogiai, t.y. per prieigos teisę turinčią tarpininkaujančią instituciją, kuri privalo užtikrinti, kad būtų laikomasi valstybių narių saugumo ir konfidencialumo taisyklių⁵².

Pažymėtina, kad labiausiai kritikuotina yra būtent šių institucijų prieiga prie SIS II duomenų. Pagrindinė problema siejama su ypač ginčytino teisinio pagrindo pasirinkimu. Pasiūlymo teisinis pagrindas yra EB sutarties 71 str. 1 dalies d. punktas, kuriame nustatyta, kad vykdydama bendrą transporto politiką, Taryba priima „kitas atitinkamas nuostatas“ EB sutarties 251 str. nustatyta tvarka ir pasikonsultavusi su Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetu bei regionų komitetu⁵³. Transporto priemonių registracijos tarnybų prieigą prie SIS II reikia laikyti atitinkama tolesnio bendros transporto politikos įgyvendinimo nuostata, visų pirma leidžiančia šioms tarnyboms prieš registruojant transporto priemonę patikrinti jos teisinį statusą.

Grįžtant prie SIS, pažymėtina, kad visiems vartotojams galioja bendras principas – naudotojai gali atlikti tik duomenų, kurių jiems reikia savo užduotims atlikti, paiešką.

Taip pat Šengeno konvencijoje reglamentuota nuostata, įpareigojanti kiekvieną Susitariančią šalį Vykdomajam komitetui nusiųsti sąrašą kompetentingų institucijų, kurios yra įgaliotos atlikti SIS esančių duomenų paiešką. Tame sąraše konkrečiai turi būti nurodyta kokių duomenų ir kokiems tikslams kiekviena institucija gali ieškoti

Siekiant išvengti piktnaudžiavimo atveju, laikantis Šengeno konvencijos 103 str., kiekviena valstybė narė turi užtikrinti, kad savoje SIS nacionalinėje sekcijoje kiekvienas duomenų perdavimas būtų registruojamas, turint tikslą patikrinti, ar užklausa buvo atlikta pagal tikslą, t.y. teisėtai. Tokie įrašai apie duomenų perdavimą gali būti panaudoti tik kontrolės tikslais ir ištrinami ne anksčiau kaip po metų ar ne vėliau kaip po trijų metų.

⁵² KOM(2005)237 galutinis Pasiūlymas Europos parlamento ir Tarybos reglamentą dėl valstybių narių tarnybų, atsakingų už transporto priemonių registracijos liudijimų išdavimą, prieigos prie Šengeno antrosios kartos informacinės sistemos (pateikta Komisijos)

⁵³ Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis. Valstybės Žinios 2004, Nr.2-2

3.5.Procedūra gavus teigiamą atsakymą iš SIS

Kai pranešimo objektu esantis asmuo, transporto priemonė ar daiktas surandami, apie tai visuomet turi būti informuojamas pranešimą į SIS įvedusios Susitariančios šalies SIRENE padalinys (siunčiama G arba P tipo anketa). Pastarasis, jeigu prašoma, pateikia visus su objektu susijusius papildomus duomenis ir nurodo, kokių priemonių reikia imtis jo atžvilgiu. Tokie teigiami atvejai anglų kalboje vadinami „hitais“, t.y. pataikymas į taikinį, tikslą (objekto suradimas ar aptikimas - aut. pastaba).

Jei „hitas“ yra susijęs su 95 straipsnį atitinkančiu pranešimu, apie jį turi būti telefonu informuotas pranešimą įvedęs SIRENE padalinys dar prieš G anketos išsiuntimą. Praktikoje tokių telefoninių informavimų būna mažai. Apie „hitus“, susijusius su 96 straipsnį atitinkančiais pranešimais, iš esmės niekada neinformuojama, jei tam nėra ypatingos priežasties.

Apie suradimo atvejį reikia informuoti ir tuos SIRENE padalinius, kurie norėjo įvesti į sistemą su rastu asmeniu ar daiktu susijusį paieškos pranešimą, tačiau negalėjo to padaryti dėl suderinamumo taisyklių (dėl vieno asmens ar daikto gali būti įvestas vienas pranešimas – aut. pastaba). Šiuos SIRENE padalinius, suradus asmenį ar daiktą, privalo informuoti pranešimą įvedęs SIRENE padalinys.

Kaip jau minėta, Šengeno konvencija reikalauja, kad gavus teigiamą atsakymą („hitą“) iš SIS į siųstą užklausa, privaloma imtis tam tikrų veiksmų ir priemonių. Atskirai kalbėsime apie procedūras, suradus prašomą asmenį, daiktą ar transporto priemonę.

Procedūros su asmenimis

Suradus asmenį pagal 95 str. (vykdant ekstradiciją) atliekami šie veiksmai: asmuo, kurį prašoma išduoti, sulaikomas, apklausiamas pagal nacionalinės teisės procedūras ir perduodamas kompetentingai institucijai (policijai, teismui), kad ji toliau spręstų dėl asmens apsaugos bei vykdytų kitas priemones siekdama išduoti šį asmenį kitai šaliai.

Gavus teigiamą atsakymą iš SIS pagal 96 str. (neįleidžiant į šalį), kai asmuo vyksta per išorinę sieną, pasienio kontrolės punkte jam neleidžiama įvažiuoti į Šengeno teritoriją ir jis gražinamas atgal. Jeigu tai vyksta šalies viduje, asmuo sulaikomas, apklausiamas, ir toliau perduodamas kompetentingai institucijai (migracijos tarnybai, teismui) kad jis būtų deportuotas iš Šengeno teritorijos.

Nagrinėtinai keli atvejai, kai randami dingę be žinios asmenys pagal 97 str. Jeigu randamas dingęs be žinios suaugęs asmuo, kai jo dingimas buvo sąmoningas, nesusijęs su nusikalstama veika, tai jis prašomas pasakyti, ar sutinka, kad apie jo buvimo vietą būtų

informuota pranešimą siuntusi Susitariančioji šalis (išskyrus atvejus, kai asmuo turi būti globojamas policijos užtikrinant jo paties saugumą). Jam sutikus, prašanti šalis informuojama apie jo buvimo vietą. Asmeniui nesutikus, bus informuojama, kad dingęs be žinios asmuo rastas tačiau jis prieštarauja kad būtų atskleista jo buvimo vieta.

Jeigu dingęs be žinios suaugęs asmuo yra psichikos ligonis, praradęs atmintį ar kitaip neveiksnius, tai dėl jo paties saugumo kelionė yra nutraukiama, jis perduodamas kompetentingai institucijai, kuri pagal nacionalinę teisę sprendžia apie jo laikiną perkėlimą į saugią vietą arba įgyvendina kitą tinkamą priemonę, siekiant jį grąžinti į gyvenamąją vietą.

Kai randamas dingęs be žinios nepilnametis, jo kelionė nutraukiama, vykdomos kitos priemonės kad nepilnametis būtų saugus. Jis perduodamas kompetentingai institucijai kuri sprendžia nepilnamečio laikino perkėlimo į saugią vietą, siekiant jį grąžinti į gyvenamąją vietą, klausimą.

Gavus teigiamą atsakymą pagal 98 str. (nustatant buvimo vietą, įteikiant šaukimus) išsiaiškinama asmens, kuris yra pranešimo objektas, nuolatinė arba laikinoji gyvenamoji vieta ir adresas, vykdomos kitos pranešime nurodytos priemonės ir apie tai informuojama to prašanti šalis.

Vykdamas slapta asmens stebėjimą arba specialųjį patikrinimą pagal 99 str., pasienio, policijos arba muitinės kontrolės metu apie asmenį surenkami (neatkreipiant jo dėmesio) šie duomenys: patikrinimo laikas, vieta ir pagrindas, kelionės maršrutas ir galutinis tikslas; su šiuo asmeniu kartu esančių asmenų ar transporto priemonėje esančių keleivių tapatybė; naudojama transporto priemonė ir su savimi turimi daiktai; aplinkybės kuriomis buvo sutiktas asmuo; pateiktų kelionės ir asmens dokumentų tipai ir numeriai.

Visa ši informacija renkama taip, kad slapta stebimas asmuo nežartų, jog yra sekamas. Tokia pati informacija surenkama, jeigu pranešime prašoma atlikti konkretaus asmens arba transporto priemonės specialųjį patikrinimą siekiant minėtų tikslų.

Procedūros, atliekamos su transporto priemonėmis

Vykdamas slapta stebėjimą arba specialųjį transporto priemonės patikrinimą pagal 99 str., kai sprendžiamas su valstybės saugumu susijęs klausimas, pasienio, policijos, arba muitinės kontrolės metu apie transporto priemonę, jos vairuotoją ir keleivius surenkami visi arba dalis tokių pačių duomenų, kaip ir vykdamas slapta asmenų stebėjimą.

Atliekat veiksmus pagal 100 str., yra sulaikoma vogta, pasisavinta arba dingusi transporto priemonė. Pagal nacionalinę teisę transporto priemonė sulaikoma arba įgyvendinamos kitos su tuo susijusios priemonės siekiant ją sulaikyti. Taip pat nustatomos transporto priemonės vairuotojo ir keleivių tapatybės. Jeigu paskelbta transporto priemonės paieška siejama su baudžiamuoju procesu, transporto priemonė sulaikoma, imamasi priemonių, kad nebūtų

sunaikinti nusikaltimo pėdsakai ar įkalčiai, kurie gali padėti baudžiamajame procese. Išsiaiškinamos transporto priemonės vairuotojo ir keleivių tapatybės.

Procedūros atliekamos su daiktais

Daiktai paskelbiami SIS kai jie yra pavogti arba dingę, taip pat kai šie daiktai susiję su baudžiamuoju procesu. Kai sulaikomi vogti, pasisavinti ar dingę daiktai pagal 100 str. jie yra paaimami, taip pat yra išsiaiškinama daikto turėtojo tapatybė. Kai pagal šį straipsnį yra sulaikomas daiktas siejamas su baudžiamuoju procesu, jis taip pat yra paaimamas, bei imamasi priemonių siekiant išvengti nusikaltimo pėdsakų ar įkalčių sunaikinimo, kurie galėtų padėti baudžiamajame procese. Išsiaiškinama daikto turėtojo tapatybė.

Visais atvejais apie iš SIS gautą pranešimą reikia informuoti SIRENE padalinį. SIS vartotojai privalo turėti konkrečias instrukcijas, kokių veiksmų pagal nacionalinę teisę pareigūnai turi imtis gavę pranešimą.

3.6. Duomenų apsauga

Kaip jau minėta, SIS talpina didžiulį perspėjimų skaičių, kuriuose yra pateikiama daug su asmenimis susijusios informacijos, tame tarpe ir konfidencialios.

Kalbant apie apsaugą informacinėse sistemose, pažymėtina, kad kiekvienos informacinės sistemos apsaugos pagrindinis tikslas yra apsaugoti jos turinį, t.y. duomenis, nuo neteisėto panaudojimo, kuris gali sukelti žalą. Duomenų apsauga informacinėse sistemose apima įvairius aspektus t.y. duomenų apsaugai taikomos įvairios priemonės: duomenų vartotojų grupės nustatymas, teisinis duomenų naudojimo reglamentavimas, duomenų naudojimo tikslų nustatymas, fizinė bei techninė apsauga. Taigi, minėtais teisiniais, administraciniais bei techniniais aspektais grindžiama asmens duomenų apsauga SIS yra ypač svarbus dalykas, ir tam įtakos turi šios sistemos mastai.

SIS yra tarptautinių teisėsaugos institucijų bendradarbiavimo įrankis, kuris leidžia keistis informacija, reikalinga užtikrinti viešąją tvarką ir valstybės saugumą Šengeno valstybių teritorijoje įgyvendinant laisvo žmonių judėjimo principą. Taigi, darytina išvada, kad bet koks nekokybiškų duomenų įtraukimas į SIS, neteisėtas informacijos naudojimas arba jos konfidencialumo atskleidimas, gali sukelti žalą tiek pačiam asmeniui, tiek viešajai tvarkai ir saugumui.

Pažymėtini šie svarbiausi teisės aktai, reglamentuojantys teisinius asmens duomenų apsaugos aspektus: Šengeno konvencija; 1950 m. lapkričio 4 d. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija; 1981 m. sausio 28 d. Europos Tarybos konvencija dėl asmenų apsaugos, susijusios su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (ETS Nr.108); 1987

m. rugsėjo 17d. Europos Tarybos rekomendacija Nr.R (87)15 dėl asmens duomenų apsaugos policijos sektoriuje; 1995 m.liepos 26 d. Europolo konvencija; 1995 m. spalio24 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (95/46/EB) dėl asmens apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo.

Kiekviena SIS eksploatuoti pradanti Susitariančioji šalis savo nacionalinėje teisėje privalo numatyti ne blogesnę asmens duomenų apsaugą, tvarkant tokius duomenis automatizuotu būdu, nei numatyta Europos Tarybos Konvencijoje (ETS Nr.108)⁵⁴. Šios konvencijos tikslas - užtikrinti, kad, tvarkant asmens duomenis automatizuotai, visų šalių teritorijose būtų gerbiamos kiekvieno asmens, nepaisant jo tautybės ir gyvenamosios vietos, teisės ir pagrindinės laisvės, o svarbiausia, jo teisė į privatų gyvenimą. Minėtoje konvencijoje pateikiami duomenų apsaugos principai, kuriais pagrįstos Šengeno konvencijos nuostatos susijusios su asmens duomenų apsauga SIS.

Susitariančios šalys turi laikytis ir 1987 m. rugsėjo 17 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacijos dėl duomenų apsaugos tvarkant asmens duomenis policijos sektoriuje R(87)15. Šioje rekomendacijoje iš esmės yra kartojamos Europos Tarybos konvencijos dėl asmenų apsaugos, susijusios su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (ETS Nr.108) nuostatos dėl asmens duomenų tvarkymo, pritaikant jas policijos veikloje.

Taigi, šių dviejų pagrindinių teisės aktų nuostatų įtraukimas į Susitariančių šalių nacionalinę teisę ir šių nuostatų realus įgyvendinimas yra vienas iš esminių reikalavimų norint pradėti eksploatuoti SIS, t.y. turi būti užtikrinta asmens duomenų apsauga juos tvarkant automatizuotu būdu ir siunčiant iš vienos valstybės į kitą.

Pagrindiniai asmens duomenų apsaugos principai yra taikomi, kaip jau minėta, SIS ir yra išdėstyti Šengeno konvencijos 102-118 straipsniuose. Toliau nagrinėtini minėti principai.

Pirmiausia, pranešimuose, esančiuose SIS, gali būti tik tokios apimties duomenys, kurie nurodyti Šengeno konvencijos 94 straipsnyje; draudžiama tvarkyti duomenis, priklausančius, taip vadinamai, ypatingų duomenų grupei;

Antra, turi būti užtikrinta pačių duomenų kokybė, ir už tai yra atsakinga ta Susitariančioji šalis, kuri tuos duomenis surinko ir įvedė pranešimą į SIS. Taigi yra aiški kiekvienos Susitariančios šalies individuali atsakomybė už duomenų tikslumą, jų aktualumą (papildymą nauja informacija) ir jų įvedimo į SIS teisėtumą. Be to, teisę duomenis pakeisti, papildyti, koreguoti ir ištrinti turi tik juos į SIS įvedusi Susitariančioji šalis.

Trečia, yra užtikrinamas tikslo principas t.y. Susitariančios šalys gali naudoti SIS pagal 95-100 straipsnius įvestuose pranešimuose esančius duomenis tik pagal jų įvedimo tikslą.

⁵⁴ Konvencija „Dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (ETS Nr.108)“// Valstybės žinios. Nr.32-1059.2001.

Bet koks kitoks duomenų panaudojimas, ypač administraciniams tikslams, kuris nesusijęs su tų duomenų įvedimo tikslu, yra neleistinas ir pagal Susitariančių šalių nacionalinę teisę yra laikomas piktnaudžiavimu.

Ketvirta, kiekvienas pranešimas, įvedamas į SIS, gali sistemoje būti tik tam tikrą apibrėžtą laiką. Pagrindinis principas, taikomas pranešimo duomenų laikymui SIS, yra tas, kad jie negali būti laikomi ilgiau nei to reikalauja tikslo pasiekimas. Bet kuriuo atveju saugojimo laikas, pagal duomenų kategorijas ir jų panaudojimo tikslą, turi būti apibrėžtas kiekvienos Susitariančios šalies nacionalinėje teisėje ir jis negali būti ilgesnis nei numatyta Šengeno konvencijoje.

Penkta, reikalaujama saugoti ištrintą informacija C.SIS 1 metus tam, kad būtų galima patikrinti duomenų tvarkymo teisėtumą. Pranešimo ištrynimo atveju, jame buvę duomenys dar yra saugomi vienerius metus techninio aptarnavimo tarnyboje (C.SIS), tačiau ištrintuose pranešimuose esantys duomenys pagal jų surinkimo tikslą vartotojams nebėra prieinami. Tokie duomenys per vienerių metų laikotarpį yra saugomi kontrolės tikslais, t.y. tokie duomenys gali būti panaudoti tik siekiant patikrinti duomenų tikslumą ir įvedimo į SIS teisėtumą. Praėjus šiam vienerių metų laikotarpiui, duomenys galutinai sunaikinami.

Šešta, yra užtikrinama, kad Susitariančiosios šalys registruotų kiekvieną asmens duomenų perdavimą SIS. Registracijos įrašai leidžia patikrinti asmens duomenų paieškos teisėtumą.

Septinta, paskiriamos nacionalinės kompetentingos institucijos, turinčios teisę įvesti duomenis ir daryti užklausas. Prie duomenų galima prieiti tik tuomet, kai vykdoma teisinė užduotis ir yra aiškus duomenų tvarkymo tikslas.

Siekiant užtikrinti teisėtą asmens duomenų tvarkymą SIS bei nustatyti, ar nėra pažeidžiamos asmens teisės, yra nustatomi kontrolės mechanizmai. Minėtą kontrolę įpareigojama atlikti Jungtinei priežiūros institucijai (toliau JPI) ir Nacionalinei duomenų apsaugos tarnybai (toliau DAT) - t.y. kiekviena Susitariančioji šalis paskiria nacionalinę priežiūros instituciją, kurios paskirtis – pagal nacionalinius teisės aktus nepriklausomai kontroliuoti SIS nacionalinės sekcijos duomenų bylas ir tikrinti, ar tvarkant ir naudojant į SIS įtrauktus duomenis nėra pažeidžiamos atitinkamo asmens teisės.

JPI yra nepriklausomas organas, kuriam pavesta tikrinti SIS centrinę dalį, nagrinėti sunkumus, kylančius taikant sistemą arba aiškinant jos veikimą, bei užtikrinti, kad sistema atitiktų atitinkamas nuostatas dėl duomenų apsaugos. JPI sudaro po du kiekvienos nacionalinės priežiūros institucijos atstovus. Atlikdama savo misiją, JPI rašo ataskaitas, į kurias įeina rekomendacijos, teikia nuomones ir rengia pasiūlymus kaip spręsti aktualias problemas.

Atkreiptinas dėmesys, kad Šengeno konvencijoje reglamentuotos ir duomenų subjektų teisės. Visų pirma reglamentuota susipažinimo su duomenimis teisė. Kiekvienas asmuo gali pasinaudoti susipažinimo su duomenimis teise kreipdamasis į pasirinktą atitinkamą nacionalinę DAT.

Konvencijoje numatyta ir taisymo teisė. Kiekvienas asmuo gali reikalauti, kad tikrai netikslūs duomenys apie jį būtų ištaisyti arba neteisėtai apie jį sukaupti duomenys būtų ištrinti. Taip pat asmuo gali pateikti duomenų patikrinimo prašymą. Bet kuris asmuo turi teisę priežiūros institucijas prašyti patikrinti į SIS apie juos įtrauktus duomenis ir tokių duomenų naudojimą.

Konvencijoje reglamentuota teisė kreiptis į teismus dėl informacijos ištaisymo, ištrynimo, papildymo ar žalos atlyginimo. Kiekvienas asmuo kiekvienos Susitariančiosios šalies teritorijoje gali kreiptis į teismus arba į kompetentingą instituciją, kad informacija būtų ištaisyta, ištrinta arba kad gautų informaciją arba žalos atlyginimą dėl perspėjimo, kuris buvo duotas dėl jo.

Nagrinėjant SIS II plėtojimą duomenų apsaugos aspektu, pažymėtina, kad sistemai keliamas reikalavimas atitikti aukščiausius duomenų apsaugos standartus. 2004 m. gegužės mėn. JPI priėmė nuomonę dėl SIS II plėtojimo, tuo siekdama daryti įtaką sprendimus priimančioms asmenims⁵⁵.

Nuomonėje darytina išvada, kad dėl naujų funkcijų bei naujų informacijos rūšių įtraukimo, taip pat dėl tendencijos daugiau įstaigų suteikti prieigą prie SIS II bei dėl SIS II siūlomo lankstumo, yra aišku, kad naujosios sistemos pobūdis labai skirsis nuo SIS pobūdžio. JPI pažymėjo, kad sistema vystoma tyrimo priemonės link, todėl yra privalomi atitinkami duomenų apsaugos taisyklių pakeitimai. JPI taip pat pateikė kelias konkrečias rekomendacijas, pažymėdama, kad:

- dėl prieigos prie sistemos suteikimo trečiosioms šalims tapo labiau tikėtina, kad sistemoje esanti informacija bus panaudota veikloje – pavyzdžiui, ja gali pasinaudoti Europolo jungtinės tyrimo grupės;
- jeigu SIS II būtų laikomi biometriniai identifikatoriai, turėtų būti apibrėžta aiški teisinė sistema, tiksliai nustatanti, kokiomis aplinkybėmis ir kokiais tikslais galima vykdyti biometrinių duomenų paiešką;
- prieiga prie sistemos turėtų būti suteikiama tik tais atvejais, kai tai yra būtina ir proporcinga. Prieiga turėtų būti registruojama, vykdant reguliary auditą siekiant užtikrinti, kad informacija būtų naudojama tik teisėtu tikslu ir kad ja naudotųsi subjektai, turintys prieigos teisę;

⁵⁵ SCHAC 2504/04 (2004 m. gegužės 24 d.)

- tarpusavyje susiejus perspėjimus sistemoje, naudotojai neturi turėti galimybės neteisėtai naudotis informacija.

2005 m. gegužės 31 d. Komisija pateikė pasiūlymus dėl SIS II teisinio pagrindo⁵⁶. JPI kelis kartus posėdžiavo, kad šiuos pasiūlymus išsamiai aptartų, ir 2005 m. rugsėjo mėn. priėmė nuomonę. Nuomonėje apgailestaujama, kad nei Komisija, nei Taryba išsamiai neišnagrinėjo sistemos tikslo klausimo. Todėl, nors SIS II tikslas išlieka platus (galima teigti, kad platesnis, negu anksčiau), už sistemos plėtojimą atsakingi subjektai dar nepripažino, kad sistemos pobūdis keičiasi. Nebuvo įvertinta, kokį poveikį naujoji sistema galėtų turėti asmenų teisėms – nėra planų įvertinti poveikį privatumui – taigi nebuvo nustatyta, ar reikalingos papildomos apsaugos priemonės⁵⁷.

4. Šengeno informacinės sistemos plėtojimas ir perspektyvos

4.1. Antrosios kartos Šengeno informacinė sistema

Pirmosios diskusijos dėl SIS buvo pradėtos praeito šimtmečio devintajame dešimtmetyje, dar prieš pasirašant Šengeno susitarimą. Buvo numatyta sistemos struktūra ir funkcionavimas, tik po to visa tai reglamentuota Šengeno konvencijoje. 1988 metais buvo atliktas sistemos įgyvendinamumo tyrimas, kuriame kompetentingos institucijos pažvelgė į perspektyvą ir numatė, kad be pirmųjų penkių Šengeno valstybių, ateityje daugiau ES valstybių prisijungs prie sistemos. Todėl buvo numatyta, kad prie tuometinės, pirmosios SIS galės prisijungti 8 valstybės. Iš tikrųjų, kai SIS pradėjo funkcionuoti (1995 m. kovo mėn.), prie jos buvo prisijungusios 7 valstybės: Beneliukso šalys, Vokietija, Prancūzija bei Ispanija ir Portugalija. Plečiantis Šengeno erdvei, 1997 metais prie SIS prisijungė Italija, Graikija ir Austrija, ir tai pareikalavo SIS pirmojo atnaujinimo (SIS 1). Netrukus prie Šengeno erdvės jungiantis ir Šiaurės šalims: Danijai, Suomijai, Švedijai, Norvegijai ir Islandijai, prireikė dar vieno SIS atnaujinimo (SIS 1+).

Dabartiniai SIS talpumas yra išsemti, išskyrus paliktą galimybę Airijai ir Didžiąjai Britanijai prisijungti prie šios sistemos, atlikus tam tikrus programinės įrangos pakeitimus.

Konstatuotina, kad SIS riboti talpumas, galimų naujų Susitariančių šalių atsiradimas bei sparčios technikos pažangos kontekste senstanti sistema, privertė kompetentingas institucijas pažiūrėti dar į tolesnę perspektyvą. Buvo pradėta kalbėti apie antros kartos SIS, vadinamą SIS II.

⁵⁶ Pasiūlymas dėl Tarybos sprendimo dėl antros kartos šengeno informacinės sistemos (SIS II) sukūrimo, veikimo ir naudojimo (COM(2005)230 galutinis); Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl antrosios kartos Šengeno informacinės sistemos (SIS II) sukūrimo, veikimo ir naudojimo (COM(2005)236 galutinis).

⁵⁷ Šengeno jungtinė priežiūros institucija, veiklos ataskaita-2004m sausio mėn.-2005 m. gruodžio mėn. SCHAC 2503/06

Atsižvelgdama į tai, 2001 m. gruodžio mėn. Taryba padėjo pirmuosius pagrindus SIS II, pavesdama Komisijai šios sistemos techninio parengimo užduotį ir paskirstydama reikiamus finansinius išteklius iš ES biudžeto⁵⁸.

Antras teisinis žingsnis, kuriant SIS II, tai Komisijos pateiktas pasiūlymas dėl Tarybos sprendimo dėl antros kartos SIS (SIS II) sukūrimo, veikimo ir naudojimo (KOM(2005)230 galutinis) ir pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl antrosios kartos SIS (SIS II) sukūrimo, veikimo ir naudojimo (KOM(2005)236 galutinis) bei pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl valstybių narių tarnybų, atsakingų už transporto priemonių registracijos liudijimų išdavimą, prieigos prie antros kartos SIS (SIS II) (KOM (2005)237 galutinis).

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad naujas SIS II teisinis pagrindas yra ES sutarties VI antraštinė dalis (policijos ir teisminis bendradarbiavimas baudžiamosiose bylose) - sprendimo atžvilgiu, Europos Bendrijos steigimo sutarties IV antraštinė dalis (vizos, prieglobstis, imigracija ir kitos su laisvu asmenų judėjimu susijusios politikos sritys) - reglamento atžvilgiu, bei ES sutarties V antraštinė dalis (transportas) reglamento atžvilgiu. Tačiau nežiūrint į tai, SIS II turėtų būti laikoma viena informacine sistema.

Minėtuose dokumentuose (KOM (2005)230 galutinis ir KOM (2005)236 galutinis)⁵⁹ nustatomos bendrosios nuostatos dėl architektūros, finansavimo, įsipareigojimų ir bendros SIS II duomenų tvarkymo bei duomenų apsaugos taisyklės. Kartu su minėtomis bendromis taisyklėmis sprendime pateikiamos konkrečios nuostatos dėl SIS II duomenų tvarkymo, stiprinant policijos ir teismų bendradarbiavimą baudžiamosiose bylose, o reglamento taisyklėmis dėl SIS II duomenų tvarkymo skatinant įgyvendinimo politiką asmenų judėjimo srityje, kuri yra įtraukta į Šengeno *acquis*.

Reglamentas ir sprendimas⁶⁰ daugiausia grindžiami dabartinėmis SIS nuostatomis, išdėstytomis 1990 m. birželio 19 d. Šengeno konvencijoje, atsižvelgiant į Tarybos išvadą ir Europos Parlamento rezoliucijas dėl SIS II⁶¹. Be to, reglamentu taip pat siekiama geriau suderinti SIS teisinę sistemą su ES teise ir plačiau naudoti SIS II kaip kompensacinę priemonę, padedančią išlaikyti aukšto lygio saugumą erdvėje, kurioje nėra vidinių sienų kontrolės, ypač šiose srityse:

⁵⁸ Reglamentas EB Nr.2424/2001 ir Sprendimas 2001/886/TVR dėl antros kartos Šengeno informacinės sistemos (SIS II) sukūrimo. OL L 328 12/13 2001.

⁵⁹ Pasiūlymas dėl Tarybos sprendimo dėl antros kartos šengeno informacinės sistemos (SIS II) sukūrimo, veikimo ir naudojimo (COM(2005)230 galutinis); Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl antrosios kartos Šengeno informacinės sistemos (SIS II) sukūrimo, veikimo ir naudojimo (COM(2005)236 galutinis).

⁶⁰ Ten pat

⁶¹ 2003m. birželio 5-6 d., 2004m. balandžio 29 d. ir 2004 m. birželio d. Tarybos išvados dėl SIS II ir Europos Parlamento nuomonės bei rezoliucijos T4-0082/1997, T5-0610/2002, T5-0611/2002, T5-0391/2003

- įvedant perspėjimus dėl draudimo įvažiuoti trečiųjų šalių piliečiams. Tokiems perspėjimams šiuo metu taikomos taisyklės buvo peržiūrėtos, siekiant labiau suvienodinti jų įvedimo į SIS II pagrindus. Taip yra dėl to, kad šiuo metu valstybių narių veiksmai, susiję su tokių perspėjimų pateikimu, yra labai skirtingi;
- suteikiant prieigą prie perspėjimų dėl trečiųjų šalių piliečių. Reglamentu buvo išplėsta tokių perspėjimų taikymo sritis, kad už prieglobstį ir imigraciją atsakingoms institucijoms taip pat būtų suteikta prieiga prie šių perspėjimų tam tikrais atvejais ir pagal jų kompetenciją. Šios naujos paskirtys yra numatytos dėl kovos su neteisėta imigracija, o konkrečiau – dėl nelegaliai imigravusių trečiųjų šalių piliečių grįžimo, taip pat siekiant įgyvendinti Prieglobsčio *acquis* nuostatas, susijusias su viešąja tvarka ir saugumu arba su valstybės narės atsakomybės už prieglobsčio taikymą nustatymu;
- siekiant kokybiškesnių duomenų ir geresnių identifikavimo rezultatų, reglamente nustatyta galimybė, gavus asmens sutikimą, įvesti į SIS II informaciją apie asmenis, kurių tapatybė buvo suklastota, siekiant išvengti tolesnių nepatogumų dėl neteisingai nustatytos tapatybės. Be to, šiame reglamente yra numatytas biometrinių duomenų tvarkymas, kuris užtikrins tikslesnį neteisėtų imigrantų tapatybės nustatymą, nes daugelis jų neturi su savimi tapatybės dokumentų arba naudojami padirbtais ar suklastotais dokumentais. Tokiais atvejais tapatybės nustatymas reikalauja daug laiko.
- reglamentu numatomos perspėjimų sąsajos. Valstybės narės gali sukurti perspėjimų sąsajas pagal savo nacionalinius teisės aktus, siekdamos nustatyti dviejų ar daugiau perspėjimų santykį. Perspėjimų sąsajos gali būti naudingos kontrolės tikslais (pavyzdžiui, arešto orderis automobilių vagiui gali būti susietas su pavogta transporto priemone);
- pasiūlymais pratęsiamas perspėjimų saugojimo laikotarpis. Numatyta, kad imigracijos duomenys automatiškai ištrinami po 5 metų, duomenys apie areštą, dingusius asmenis ir asmenis, ieškomus teismo proceso tvarka – po 10 metų, o duomenys apie asmenis, kurie turi būti atsargiai sekami – po 3 metų.
- duomenų apsaugos srityje, reglamentas patvirtina Europos duomenų apsaugos priežiūros įstaigos kompetenciją stebėti, kaip Komisija tvarko SIS II duomenis ir kaip taikomas šiai sričiai svarbus Bendrijos *acquis*;
- sprendžiama dabartinių SIS nuostatų tarpvyriausybės kilmės problema. Šios nuostatos, parengtos tarpvyriausybiniame sistemoje, bus pakeistos klasikiniiais Europos teisės dokumentais. Tokio pakeitimo privalumas yra tas, kad šį kartą priimant ir įgyvendinant aptariamus naujus dokumentus dalyvaus įvairios ES institucijos ir sustiprės SIS reglamentuojančių taisyklių teisinė vertė;

- SIS II veiklos valdymo srityje, reglamentu nustatytas operatyvinis SIS II veiklos valdymas. Komisijai pavedama vadovauti sistemos veiklai. Dabartinės SIS centrinės dalies veiklai vadovauja viena valstybė narė;
- pasiūlymu dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl valstybių narių tarnybų, atsakingų už transporto priemonių registracijos liudijimų išdavimą, prieigos prie antros kartos SIS (SIS II) (KOM (2005)237 galutinis) siekiama suteikti šioms tarnyboms galimybę prieiti prie SIS II duomenų, kad jos galėtų atsisakyti registruoti pavogtas transporto priemones ar oficialius dokumentus, tuo pačiu informuoti atitinkamas institucijas dėl šių objektų arešto.

Kalbant apie SIS II plėtrą, paminėtina, kad tiek Europos Vadovų Taryba, tiek Europos Taryba, kovos su terorizmu ir vidaus saugumo gerinimo kontekste, paprašė Komisijos pateikti pasiūlymus dėl Europos duomenų bazių geresnio veiksmingumo, didesnio sąveikumo ir optimalios sąveikos⁶². Tačiau tai, kad Komisijos buvo paprašyta parengti komunikatą⁶³ kovos su terorizmu ir nusikalstamumu srityje rodo, kad juo siekiama žymiai daugiau nei vien tik pagerinti informacijos technologijų sistemų techninį sąveikumą ir optimalią sąveiką teisingumo ir vidaus reikalų srityje. Jo tikslas - pabrėžti, kaip šios sistemos be dabartinių joms nubrėžtų tikslų, galėtų veiksmingiau remti su laisvu asmenų judėjimu susijusios politikos kryptis ir pasitarnauti kovos su terorizmu ir sunkiomis nusikalstamumo formomis tikslu.

Šiame komunikate orientuojamasi į SIS II, VIS ir EURODAC sistemas, kiekviena sistema siekiama konkrečių tikslų. SIS II tikslas yra pakankamai nagrinėtas, VIS (vizų informacinė sistema – aut. pastaba) tikslas - patobulinti vizų išdavimo procedūrą. Šia sistema siekiama tobulinti bendros vizų politikos vystymą ir konsulinį bendradarbiavimą siekiant užkirsti kelią vidaus saugumui kylančiai grėsmei, taip pat palengvinti kovą su sukčiavimu, bei padėti nustatyti ir grąžinti neteisėtus imigrantus. EURODAC (informacinė sistema skirta pirštų antspaudams lyginti- aut pastaba) tikslas - padėti nustatyti atsakingą valstybę narę pagal Dublino II reglamentą⁶⁴ ir palengvinti jo taikymą, taip pat ši sistema yra ypač svarbi užtikrinant Europos prieglobsčio sistemos veiksmingumą.

Apibendrinant kas pasakyta, teigtina, kad kuriant SIS II vyko dideli, visų pirma su jos nauju teisiniu pagrindu susiję pokyčiai (primintina, kad teisinis pagrindas sprendimo atžvilgiu yra ES sutartis, o reglamento atžvilgiu Europos Bendrijos steigimo sutartis), bei dideliu mastu kito jos pobūdis bei vaidmuo. SIS II numatytas teisinis pagrindas labai svarbus, nes SIS II manytina, bus ne tik sienų kontrolės priemonė – ji taps išsamia tyrimo priemone, turinčia platų

⁶² Europos Vadovų Tarybos 2004 m. kovo 29 d. Deklaracija 7906/04 dėl kovos su terorizmu.

⁶³ Komisijos komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui dėl Europos duomenų bazių teisingumo ir vidaus reikalų srityje geresnio veiksmingumo, didesnio sveikumo ir optimalios sąveikos KOM(2005)597 galutinis

⁶⁴ Europos Tarybos reglamentas Nr.343/2003 nustatantis valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio vienoje iš valstybių narių pateikto prieglobsčio prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijus ir mechanizmą. OL L 50, 25/02 2003.

fukcijų spektrą. Naujasis teisinis pagrindas svarbus ir todėl, kad naujosios ES valstybės narės sudarys galimybę naudoti sistemą, o jų piliečiams – laisvai judėti vidaus sienų neturincioje erdvėje tuo pačiu metu išsaugant aukštą saugumo lygį.

4.2. Lietuvos nacionalinės Šengeno informacinės sistemos kūrimo eiga

Kalbant apie Lietuvą Šengeno erdvės kontekste, pažymėtina, kad Lietuva, kaip ir kitos naujosios ES valstybės (Latvija, Estija, Lenkija, Čekija, Slovakija, Slovėnija, Vengrija, Kipras, Malta), iki atitinkamo ES Vadovų Tarybos sprendimo dėl priėmimo į Šengeno erdvę yra nepilnateisės narės.

Siekiant laiku ir tinkamai pasirengti būsimai pilnateisei narystei Šengene, Lietuvoje buvo imtasi atitinkamų priemonių. Jau 2000 m. gruodžio 1 d. buvo pradėtas įgyvendinti PHARE projektas, kurio tikslas – pasirengti Šengeno *acquis* priėmimui ir įgyvendinimui bei nacionalinės SIS sukūrimui. ES finansuojamas PHARE projektas buvo vykdomas tarp Lietuvos ir Suomijos Vidaus reikalų ministerijų, ir jį sudarė dvi dalys: mokymo ir investicijų į programinę įrangą. Projekte buvo numatyti mokymo seminarai, kurių metu pareigūnams buvo pateikta informacija apie Šengeno bendradarbiavimą, vyko pažintinės išvykos, bei prasidėjo realūs nacionalinės SIS planavimo ir diegimo darbai, pvz., nacionalinio ieškomų objektų registro kūrimas.

Sekanti, pasirengimo narystei Šengeno erdvėje priemonė buvo 2002 m. Vidaus reikalų ministerijos parengtas ir Vyriausybės patvirtintas Nacionalinis Šengeno *acquis* priėmimo veiksmų planas, kuriame buvo numatytos konkrečios priemonės, kurias Lietuva turėjo įgyvendinti siekdama tinkamai ir laiku pasirengti dalyvauti Šengeno bendradarbiavime⁶⁵.

Lietuvai tapus ES nare, kilo būtinybė koreguoti Nacionalinį Šengeno *acquis* priėmimo veiksmų planą. Vyriausybė patvirtino Vidaus reikalų ministerijos parengtą Nacionalinio Šengeno *acquis* priėmimo veiksmų plano naują redakciją⁶⁶. Šiame Plane iš esmės pakeista (lyginant su 2002 m. patvirtintu Nacionaliniu Šengeno *acquis* priėmimo veiksmų planu) aprašomoji dalis, kurioje nurodoma esama Lietuvos pasirengimo tapti Šengeno erdvės nare padėtis ir akcentuojama, ką dar reikia padaryti, kad mūsų valstybė atitiktų Šengeno teisyne reikalavimus.

Naujoje dokumento redakcijoje iš esmės peržiūrėtos ankstesnio Plano įgyvendinimo priemonės: išbrauktos su Šengeno teisyne tiesiogiai nesusijusios ir įrašytos naujos,

⁶⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. liepos 19 d. nutarimas Nr.1194 „Dėl Nacionalinio Šengeno *acquis* veiksmų plano patvirtinimo“//Valstybės žinios.2002.Nr.74-3192.

⁶⁶ Nutarimas dėl Lietuvos respublikos Vyriausybės 2002 m. liepos 19 d. nutarimo Nr.1194 „dėl Nacionalinio Šengeno *acquis* priėmimo veiksmų plano“ pakeitimo// Valstybės žinios. 2006. Nr.66

suformuluotos pagal Šengeno teisyno reikalavimus bei Šengeno kataloge aprašytą gerąją praktiką bei rekomendacijas.

Nacionaliniame Šengeno *acquis* priėmimo veiksmų plane patvirtinti tikslūs numatytų priemonių įgyvendinimo terminai. Jie nustatyti atsižvelgiant į Šengeno vertinimo komitetų atstovų vizitų į Lietuvą datas bei naujosios SIS (SIS II) diegimo terminus, taip pat atsižvelgiant į datas, kada bus priimami sprendimai dėl naujųjų valstybių narių pasirengimo taikyti Šengeno teisyną. Tokius sprendimus Teisingumo ir vidaus reikalų taryba priims individualiai kiekvienai valstybei 2007 metų rugsėjo mėnesį. Paminėtinos pagrindinės Plano įgyvendinimo priemonės susijusios su nacionalinės SIS kūrimu:

- parengti Asmenų paieškos instrukcijos, patvirtintos Vidaus reikalų ministro 2003 m. liepos 16 d. įsakymu Nr. 4 RN, pakeitimo projektą ir jį patvirtinti siekiant instrukcijos nuostatas suderinti su Šengeno konvencijos reikalavimais (Vidaus reikalų ministerija, 2006 m. gruodžio 1 d.)
- parengti ir nustatyta tvarka patvirtinti teisės akto, kurio reikia SIS II naudojimui kompetentingose institucijose ir kompetentingų institucijų bendradarbiavimui su Lietuvos kriminalinės policijos padalinio Tarptautinių ryšių valdybos SIRENE nacionaliniu skyriumi įteisinti (Vidaus reikalų ministerija, 2007 m. sausio 1 d.);
- parengti ir Lietuvos Respublikos Vyriausybei pateikti Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo dėl Nacionalinės SIS nuostatų patvirtinimo projektą, siekiant reglamentuoti Nacionalinės SIS veikimą (Vidaus reikalų ministerija, 2007 m. sausio 1 d.);
- parengti ir nustatyta tvarka patvirtinti teisės aktą dėl automatinės patikros sistemos, leidžiančios atlikti paiešką NS-SIS ir Policijos informacinėje sistemoje (toliau vadinama – POLIS) vienu metu, įdiegimo (Vidaus reikalų ministerija, 2006 m. gruodžio 1 d.);
- parengti ir nustatyta tvarka patvirtinti teisės aktą dėl priegios prie Užsieniečių registro, asmenų, atliekančių bausmę įkalinimo įstaigose, duomenų bazių, būtinų SIRENE funkcijoms užtikrinti, suteikimo (Vidaus reikalų ministerija, Teisingumo ministerija, 2006 m. gruodžio 1 d.);
- paskirti institucijas, atsakingas už duomenų teikimą į SIS II pagal Šengeno susitarimo 95–100 straipsnius (Vidaus reikalų ministerija, 2006 m. gruodžio 1 d.);
- įsteigti Nacionalinės SIS ir Nacionalinės vizų sistemos techninės priežiūros tarnybą (Vidaus reikalų ministerija, Užsienio reikalų ministerija, 2007 m. sausio 1 d.).⁶⁷

Plane konstatuojama, kad kuriamos, arba jau yra sukurtos šios informacinės sistemos, kuriose tvarkomi duomenys, reikalingi nacionalinėms SIS bei SIS II dalims: Nusikalstamų veikų žinybinis registras, Įtariamų, kaltinamų ir teistų asmenų žinybinis registras, Arešto ar terminuoto

⁶⁷ Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. liepos 19 d. nutarimo Nr. 1194 „Dėl Nacionalinio Šengeno *acquis* priėmimo veiksmų plano“ pakeitimo// Valstybės žinios. 2006. Nr. 66.

laisvės atėmimo bausmę atlikusių asmenų atpažinimo žymių žinybinis registras, Ieškomų asmenų žinybinis registras, Civilinėje apyvarčioje esančių ginklų žinybinis registras, Ieškomų ginklų žinybinis registras, Valstybinis ginklų registras, Ieškomų transporto priemonių žinybinis registras, Ieškomų numeruotų daiktų žinybinis registras, Policijos registruojamų įvykių žinybinis registras, Policijos registruojamų administracinių teisės pažeidimų žinybinis registras, Gyventojų registras, Muitinės informacinė sistema, Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos informacinė sistema (VSATIS), nepageidaujamų asmenų sąrašas, Užsieniečių registras, kurio sudėtinė dalis bus Vizų registras, Vizų registras.

Pažymėtina, kad Nacionalinės SIS kūrimo ir diegimo metu bus atnaujintos jau esamos policijos, sienos apsaugos ir kitų tarnybų informacinės sistemos, kad jos galėtų keistis duomenimis su centrine SIS II. Įdiegus sistemą ir sujungus ją su centrine SIS II, į atitinkamą Lietuvos tarnybų informacines sistemas bus įvesti įrašai apie ieškomus asmenis, daiktus, ginklus ir pan., ir pagal griežtai nustatytą tvarką automatiškai išplatunami į visų kitų Šengeno erdvės narių Nacionalines SIS.

Nacionalinei SIS kurti buvo skelbiamas konkursas, kurį laimėjo informacijos technologijų bendrovė „Hewlett-Packard“. Šio projekto vertė – beveik 25 mln. litų, jis finansuojamas Šengeno priemonės lėšomis.

Šengeno priemonė – yra finansinis instrumentas, iš esmės naujas ne tik Lietuvai, bet ir pačiai ES. Ši priemonė taip pat taikoma Estijai, Latvijai, Lenkijai, Slovakijai, Slovėnijai ir Vengrijai, t.y. toms valstybėms narėms, kurios turi išorės sieną su ne ES valstybėmis narėmis. Stojimo į ES akto 35 str. apibrėžia, kad Šengeno priemonė yra laikinas instrumentas padėti paramą gaunančioms valstybėms narėms nuo įstojimo dienos iki 2006 m. pabaigos finansuoti naujoms Sąjungos išorės sienoms skirtas priemones, susijusias su Šengeno *acquis* įgyvendinimu ir išorės sienos kontrole. Šengeno priemonės finansuojamiems projektams įgyvendinti Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2005 m. balandžio 7 d. priėmė nutarimą Nr.389 „Dėl Šengeno priemonės programos patvirtinimo“⁶⁸. Pagrindinis Šengeno priemonės programos tikslas yra užtikrinti išorinės ES sienos saugumą pagal Šengeno *acquis* nustatytus reikalavimus. Šioje programoje taip pat yra numatyta, kokius uždavinius Lietuva turi įgyvendinti siekiant užsibrėžto tikslo. Vienas iš uždavinių kaip tik ir yra sukurti Nacionalinę SIS ir jai naudoti reikalingą techninę informacinę struktūrą.

Kalbant apie nacionalinį SIRENE padalinį, pažymėtina, kad Lietuvos kriminalinės policijos padalinio Tarptautinių ryšių valdyboje jau įsteigtas SIRENE nacionalinis skyrius, tačiau dar nenustatyta, kurios teisėsaugos institucijos turės prieigą prie SIS, kurios iš jų bus

⁶⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. balandžio 7 d. nutarimas Nr.389 „Dėl Šengeno priemonės programos patvirtinimo“//Valstybės žinios. 2005. Nr.47-1575.

atsakingos už tam tikrą Šengeno konvencijos IV dalies nuostatų įgyvendinimą ir bendradarbiavimą su SIRENE nacionaliniu skyriumi.

Teigtina, kad 2006 m. liepos mėnesį prasidėjo ypatingai svarbus Lietuvos kelio į visateisę narystę Šengeno erdvėje etapas – vertinimai dėl pasirengimo taikyti Šengeno teisyno nuostatas. Pažymėtina, kad konkrečių, aiškiai apibrėžtų, vertinimo kriterijų nėra – ekspertai kolektyviai formuoja vertinimo komiteto nuomonę. Vertinimo metu dėmesys kreipiamas į tai, kaip valstybė įgyvendina Šengeno kataloguose pateikiamą gerąją praktiką ir rekomendacijas bei Nacionalinį Šengeno acquis priėmimo veiksmų planą.

2006 m. gruodžio mėn. Europos Teisingumo ir vidaus reikalų ministrų tarybai bus pateikta Europos Tarybos ataskaita apie įvykusių vertinimų rezultatus. Europos Teisingumo ir vidaus reikalų ministrų taryba įvertins nustatytus trūkumus ir pasiūlys priemones ir terminus jiems ištaisyti.

Nežiūrint į tai, kad Lietuvoje intensyviai rengiamasi taikyti Šengeno teisyno nuostatas bei kuriama SIS, dar š.m vasarą, Lietuva ir kitos devynios naujosios ES šalys iš Briuselio sulaukė niūrių žinių. Europos Komisijos atstovai pranešė, kad naujųjų šalių prisijungimas prie Šengeno erdvės gali būti atidėtas dėl techninių kliūčių - specialistai vėluoja kurdami bei derindami kompiuterinę duomenų kaupimo ir perdavimo sistemą.

Tačiau Vidaus reikalų ministras Raimondas Šukys tikino, kad šalių naujokių nuogastavimai nepagrįsti ir pirmalaikiai. Jis teigė, kad priekaištų Europos Komisijai turi šalių naujokių atstovai, nes jie žino, kad Šengeno erdvės ateitis priklauso ne vien nuo jų pačių pasirengimo, bet ir nuo Briuselyje tvarkomų reikalų. „Vienas tokių techninių darbų - sistema SIS II“, - teigė R.Šukys.⁶⁹

Franco Frattini, Europos Komisijos teisingumo komisaras, taip pat teigė, kad keblumų kyla ne šalims naujokėms, o Briuseliui. Pasak komisaro, duomenų apdorojimo sistema SIS II, kuri turėjo pradėti veikti 2007 metų kovą, bus parengta anksčiausiai kitų metų lapkritį. Tačiau F. Frattini teigė turintis vilties, kad plano nereikės atidėlioti.

Susidarius minėtai situacijai, naujųjų ES šalių ministrai reikalavo, kad Briuselis imtųsi visų galimų priemonių, kad planas būtų įgyvendintas laiku ir piliečiai galėtų laisvai keliauti po Šengeno erdvę. „Mus užtikrino, kad tapsime Europos be sienų nariais, kai prisijungėme prie ES 2004 metais. Tačiau kol kas mes jaučiamės tarsi antrarūšės šalys“, - išgirdęs apie galimas kliūtis sakė Čekijos vidaus reikalų ministras Františekas Bublanas.⁷⁰

Šengeno plėtros klausimas tapo vienu iš aktualiausių 2006 m. rugsėjo 21-23 d. Tamperėje vykusio neformalaus Europos Teisingumo ir vidaus reikalų ministrų tarybos posėdžio

⁶⁹ www.lrytas.lt/?id=11538161121153741318&view=4 (2006-10-09)

⁷⁰ Ten pat.

klausimų. Abejonių beveik neliko, jog Šengeno plėtra bus atidėta, nes apie planus atidėti Šengeno erdvės plėtrą Europos Komisijos atstovai prabilo atvirai. Europos Komisijos viceprezidentas, Teisingumo, laisvės ir saugumo komisaras Frankas Fratinis tikino, kad Šengeno plėtrą atidėti verčia techniniai naujosios SIS SIS II nesklaidumai. Neformaliame Tarybos posėdyje prabilta ir apie tai, kad prie naujosios kartos SIS II senosios ir naujosios šalys gali būti jungiamos atskirai – pirmiausiai senosios, o tik vėliau – naujosios. Minėti argumentai naujosioms narėms sukėlė abejonių, kad plėtros atidėjimą gali lemti vien techniniai motyvai, pradėta kalbėti apie politinius motyvus⁷¹.

Nauja Šengeno plėtros data buvo svarstoma oficialiame Europos Ministrų Tarybos posėdyje š.m. spalio 5 d. Liuksemburge. Europos Komisija oficialiai pareiškė, kad įdiegti naująją centrinę SIS SIS II iki numatyto laiko – 2007 m. balandžio mėnesio nėra jokių galimybių ir šį terminą atidėjo iki 2008 m. birželio. Vidaus reikalų ministras R.Šukys, grįžęs iš minėto posėdžio pareiškė, kad Lietuvai nepriimtinas Šengeno plėtros atidėjimas.

Pasak ministro, Lietuva dės visas pastangas, kad prie bevizės Šengeno erdvės Lietuva prisijungtų kaip ir buvo planuota - 2007 m. spalį. Lietuva, kaip ir kitos naujosios ES narės, ketina remti alternatyvų Portugalijos pasiūlytą Šengeno plėtros variantą SIS-I FOR ALL (SIS-I visiems – aut. pastaba), pagal kurią, nelaukiant kol bus įdiegta naujoji sistema, visos norinčios ir tam pasirengusios šalys galėtų prisijungti prie dabar veikiančios SIS SIS I+⁷². Tai būtų tarpinis sprendimas. Prisijungusi prie senosios SIS, Lietuva įsilietų į Šengeno erdvę, o naujos kartos SIS SIS II, kuri be kitų privalumų, techniškai užtikrins keitimąsi biometriniais duomenimis tarp valstybių narių, būtų diegiama kaip nusprendė Europos Komisija - 2008 metais.

Pažymėtina, kad Taryba pritarė Portugalijos pasiūlymui, tačiau galutinis sprendimas, ar naujosios valstybės gali integruotis į šią sistemą, visgi bus priimtas gruodį vykstančiame Tarybos posėdyje.

Nors prisijungimas prie centrinės SIS II sistemos atidėtas iki 2008 m., Lietuvos Nacionalinė SIS rengiama pagal nustatytą grafiką ir bus sukurta kaip ir planuota – 2007 m. rugsėjo 30 d. Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvai nepriimtina Komisijos nuostata, kad visos naujosios šalys prie SIS II turi jungtis visos kartu, po senųjų. Lietuvos pozicija suformuota aiškiai - valstybė narė, sėkmingai parengusi nacionalinę SIS, turi būti įjungiamą nelaukiant, kol SIS II aplinkoje bus pasirengusios dirbti visos šalys narės.

⁷¹http://www.vrm.lt/index.php?id=131&backPID=133&pS=1157058000&pL=2591999&arc=1&tt_news=894&
(2006-09-22)

⁷²http://www.vrm.lt/index.php?id=131&backPID=133&pS=1159650000&pL=2681999&arc=1&tt_news=913&

Pabaiga

Atsakomybė už Susitariančių šalių saugumą Šengeno erdvėje tenka tų šalių teisėsaugos institucijoms. Susitariančiųjų šalių suverenumas laisvo asmenų judėjimo kontekste sukuria ir teisinės jurisdikcijos problemas, kurių neturi nusikalstamos struktūros ir pavieniai teisės pažeidėjai. Valstybių sienos, administracinės, kalbinės bei teisinės ribos skirsto teisėsaugos institucijas į sektorius (valstybes) tarp kurių nėra pakankamai taptųjų ryšių ir informacijos mainų. Taip išsklaidomos jų pastangos, sumenkinamos saugumo užtikrinimo sistemos ir strategijos. Todėl kylant realioms saugumo grėsmėms: nusikaltėlių migracijai, slapstymuisi, vienijimuisi, jų veiklos pokyčiams ir perkėlimui, ypač aktualus tampa horizontalus bendradarbiavimas ir keitimasis duomenimis.

Minėtoms problemoms spręsti sukurta Šengeno bendradarbiavimo sistema, kurios pagrindas reglamentuotas Šengeno konvencijoje bei vėliau priimtose nuostatose, kurios yra labai svarbi tarpvyriausybinių bendradarbiavimo forma, skirta dalyvaujančių ES valstybių narių vidaus sienų kontrolei panaikinti.

Šiuo tikslu konvencijoje buvo nustatytos specialios bendrosios užsieniečių atvykimo ir buvimo bei policijos ir teismų bendradarbiavimo taisyklės, taip pat minėtoms užduotims atlikti buvo numatyta sukurti informacinę sistemą.

Taigi, šiame magistro baigiamajame darbe nagrinėtas SIS teisinis pagrindas, turinys ir struktūra, reikšmė bei raida, taip pat sistemos problematika bei perspektyvos.

Darbe įvertintas SIS vaidmuo, išanalizuotas SIS turinys bei procesai. Analizuoti SIS reglamentavimo ES teisėje probleminiai aspektai, pristatytos ir įvertintos naujos kartos informacinės sistemos SIS II naujovės, analizuota nacionalinės SIS kūrimo eiga bei probleminiai aspektai.

Išanalizavus minėtus SIS aspektus, darbe iškeltos hipotezės pasitvirtino:

SIS yra būtinas Šengeno erdvės komponentas, taikant Šengeno *acquis* nuostatas asmenų judėjimui ir užtikrinant aukšto lygio saugumą šioje srityje:

- SIS yra visą ES apimanti informacinių technologijų sistema, sukurta kaip kompensacinė priemonė panaikinus pasienio tikrinimus prie vidinių sienų;
- SIS leidžia valstybių narių kompetentingoms institucijoms bendradarbiauti, keičiantis įvairių politikos krypčių įgyvendinimui būtina informacija, siekiant sukurti saugią erdvę be vidinių sienų kontrolės;

- Šios sistemos pagalba kompetentingos institucijos, naudodamos automatinę paiešką, gali gauti informaciją apie perspėjimus dėl asmenų arba daiktų. Gauta informacija naudojama policijos ir teismų bendradarbiavimui baudžiamosiose bylose, siekiant vykdyti asmenų kontrolę prie išorinių sienų arba nacionalinėje teritorijoje, išduodant vizas bei leidimus gyventi, administruojant užsieniečiams taikomus teisės aktus Šengeno konvencijos nuostatų taikymo kontekste.
- SIS naudojimas yra naudingas bei efektyvus ir tapo policijos bei kitų įgaliotų institucijų pareigūnų kasdieniniu darbo instrumentu.

Dabartinė sistema pasiekė talpumo ir eksploatacinių galimybių ribas:

- Dabartiniai SIS talpumai yra išsemti, išskyrus paliktą galimybę Airijai ir Didžiajai Britanijai prisijungti prie šios sistemos, atlikus tam tikrus programinės įrangos pakeitimus;
- Sparčios technikos pažangos kontekste senstanti sistema negali išnaudoti visų informacinių technologijų teikiamų privalumų;
- Norint išplėsti Šengeno erdvę, į ją įtraukiant naujas ES valstybes nares, būtina sukurti naują sistemą.

Būtina geriau suderinti SIS teisinę sistemą su ES teise ir plačiau naudoti SIS:

- Šengeno konvencija kaip tarpvyriausybiniis susitarimas įsigaliojo 1995m. Amsterdamo sutartimi Šengeno konvencijos dalis – SIS – buvo vėliau integruota į ES teisinę sistemą;
- Šengeno *acquis* nuostatos yra taikomos tik tais atvejais, kai jos atitinka ES ir Bendrijos teisę, ir tik tiek, kiek jos tą teisę atitinka. Valstybių narių bendradarbiavimas turi vykti ES teisinės ir institucinės sistemos pagrindu;
- Europos Komisijai pateikus pasiūlymus dėl SIS II sukūrimo, tarpvyriausybiniu lygiu parengtos Šengeno konvencijos nuostatos bus visapusiškai pakeistos įprastais Europos teisės aktais.

Išvados

Nepakankamas turimos sistemos panaudojimas. Tai pasakytina apie kai kurias pavojaus signalų kategorijas. SIS pavojaus signalai dėl atsargaus sekimo ir konkrečių patikrinimų naudojami ribotai ir nevienodai. Dažnesnis ir nuoseklesnis šių pavojaus signalų naudojimas galėtų stiprinti kovą su terorizmu.

Raidinių skaitmeninių paieškų ribotumas. Raidinė skaitmeninė paieška negali būti sėkminga neturint pakankamai tikslios informacijos. Kalbant apie asmenis, pažymėtina, kad galimybė negauti tikslių rezultatų didėja sulig duomenų bazių dydžiu. Kuo daugiau vardų yra duomenų bazėje, tuo sunkiau surasti asmenį ir tuo labiau tikėtina, kad asmuo bus nustatytas

neteisingai (pav., suklastotuose dokumentuose nurodyto vardo arba gimimo datos, arba skirtingos to paties vardo transliteracijos) bus gauti neteisingi rezultatai. Be to, ne su unikaliais duomenimis atliekama raidinė skaitmeninė paieška tampa nepatikima, kadangi duomenų bazėje saugoma daug duomenų. Todėl gaunami ilgi paieškos kriterijus atitinkančių duomenų sąrašai, kuriems patikrinti prireikia daug darbo ir laiko, taip yra užtrunkama atliekant sienos kirtimo procedūras.

Jokių galimybių naudoti prieglobsčio, imigracijos duomenis vidaus saugumo tikslais. Dėl kovos su terorizmu ir nusikalstamumu pažymėtina, kad yra trūkumas, jog vidaus saugumo institucijos neturi teisės prieiti prie SIS duomenų. Tai laikoma viena rimčiausių spragų nustatant sunkius nusikaltimus įvykdžiusius įtariamus asmenis.

Biometrinių tapatybės nustatymo priemonių stoka.

Pasiūlytos SIS II teisinės priemonės leidžia apdoroti biometrinę informaciją (fotografijos ir pirštų antspaudai). Tačiau atsižvelgiant į tai, kad SIS II šiuo metu tėra kuriama, biimetriniai duomenys bus pasitelkiami tik ieškomų asmenų tapatybei patvirtinti remiantis raidine skaitmenine paieška.

Nepakankama trečiųjų šalių piliečių atvykimo ir išvykimo stebėseną. Neįmanoma patikrinti ar trečiųjų šalių piliečiai išvyksta prieš baigiantis jų teisės pasilikti galiojimui. SIS negali nustatyti asmenų, neteisėtai pasiliekančių ES.

Pasiūlymai

- Galima geriau pasinaudoti turima sistema SIS, visų pirma labiau išnaudojant visas esamas galimybes: vykdant geresnę įvedamų duomenų kokybės kontrolę, siekiant didesnio nuoseklumo dėl įvedamų duomenų kategorijų ir tobulinant naudojimosi sąlygas. Šiuo požiūriu galėtų praversti išsamesnis ir labiau tiesioginis konsultavimasis su valstybėmis narėmis ir gerosios praktikos mainai. Nors toks konsultavimasis visų pirma turėtų vykti su jau veikiančiomis darbo grupėmis ir komitetais, galėtų praversti ir reguliarūs pasitarimai su naudotojais. Šių papildomų konsultacijų metu būtų galima nustatyti tobulintinas sritis, o į jų rezultatus būtų galima atsižvelgti rengiant teisės aktus ir kasdieniniame darbe.
- Pagrindinis reikalavimas su nusikalstamumu ir terorizmu kovojančioms institucijoms – nustatyti asmenų, apie kuriuos turima tokių biometrinių duomenų, kaip pvz.: fotografija, pirštų antspaudai arba DNR kodas, tapatybę. Automatizuota pirštų antspaudų atpažinimo sistema ir DNR duomenų bazė leidžia nustatyti asmens tapatybę. Kadangi tokias duomenų bazes turi dauguma valstybių narių, galima būtų susieti nacionalines DNR duomenų bazes. Reikėtų numatyti teisinę priemonę dėl pirštų antspaudų. Dabartinė sukurta SIS II leidžia įvesti pavojaus

signalą tik tada, jeigu į sistemą galima įvesti bent jau pagrindinę raidinę skaitmeninę informaciją. Turint biometrinius duomenis, biometrinės paieškos leistų tiksliau nustatyti ieškomų asmenų tapatybę.

- Dėl SIS II duomenų, susijusių su atsisakymu įleisti į Susitariančių šalių teritoriją, pažymėtina, kad turėtų būti numatyta išplėsta už vidaus saugumą atsakingų institucijų naudojimosi teisė minėtais duomenimis teroristinių nusikaltimų prevencijos, nustatymo ir tyrimo tikslais. Tai turėtų būti aiškiai apibrėžta atsižvelgiant į kitas turimas galimybes duomenims, susijusiems su grėsme saugumui keliančiais asmenimis, apdoroti. Taip pat reikėtų spręsti abipusiškumo klausimą dėl valstybių narių, nevisapusiškai dalyvaujančių įgyvendinant su laisvu asmenų judėjimu susijusią politiką.
- Už vidaus saugumą atsakingoms institucijoms nustatyta riba vykdyti paieškas SIS II imigracijos duomenyse visada privalo būti aukštesnė nei riba, leidžianti vykdyti paieškas teisės saugos institucijų duomenų bazėse.
- Galima nauja asmenų kategorija SIS – agresyvūs viešosios tvarkos drumstėjai, kurie kelia pavojų viešajai tvarkai ir saugumui pav., sporto renginių, Europos viršūnių susitikimų metu ir t.t. SIS pranešimai apie tokius asmenis turėtų būti siejami tik su tam tikrais renginiais ir tik tam tikrą laiko tarpą. Pasiūlymas turi būti įvertintas asmenų laisvo judėjimo principo ir žmogaus teisių apsaugos kontekste.
- Atvykimo ir išvykimo sistemos sukūrimas. Pagrindinis atvykimo ir išvykimo sistemos sukūrimo tikslas yra užtikrinti, kad atvykstantys ir išvykstantys asmenys būtų patikrinami, siekiant sukaupti informaciją apie jų imigracinį ir gyvenamosios vietos statusą. Atvykdami į ES ir išvykdami iš jos trečiųjų šalių piliečiai galėtų registruotis naudodamiesi biometriniais identifikatoriais.
- Numatyti visapusiškesnę teisę prieglobsčio ir imigracijos valdžios institucijoms naudotis VIS ir SIS II. Kadangi į VIS ir SIS II bus įtraukti duomenys kurie parodys, kad yra tenkinamas vienas iš kriterijų atsakingai valstybei narei nustatyti: vizos išdavimas arba neteisėtas pasilikimas valstybėje narėje, tai atitinkamai VIS ir SIS II gali būti duomenų, kurie užbaigia prašymo suteikti prieglobstį vertinimą: vizos duomenys gali parodyti, ar prieglobsčio prašytojas kelia grėsmę viešajai tvarkai ir nacionaliniam saugumui.
- Patikrinimai EURODAC, SIS II ir VIS leistų prieglobsčio srityje veikiančioms institucijoms patikrinti duomenis lygiagrečiai trijose sistemose. Naudojimas VIS ir tam tikrais SIS II duomenimis turėtų didelį poveikį kovai su neteisėta imigracija. Būtų lengva nustatyti dokumentų neturinčius neteisėtus imigrantus. Tai padėtų patikrinti ar asmenys teisėtai atvyko, taip pat išduoti išsiuntimo dokumentus.

Literatūros sąrašas

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 6 d. nutarimas Nr.827 „Dėl strateginio planavimo metodikos patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2002, Nr.57-2312.
2. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. liepos 19 d. nutarimas Nr. 1194 „Dėl Nacionalinio Šengeno *acquis* priėmimo veiksmų plano patvirtinimo“//Valstybės žinios. 2002, Nr. 74-3192.
3. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. birželio 8 d. nutarimas Nr.559 „ Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. liepos 19 d. nutarimo Nr.1194 „Dėl nacionalinio Šengeno *acquis* priėmimo veiksmų plano“ pakeitimo“//Valstybės žinios. 2006, NR.66
4. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. balandžio 7 d. nutarimas Nr.389 „Dėl Šengeno priemonės programos patvirtinimo“//Valstybės žinios. 2005. Nr.47-1575.

Pirminiai ES teisės aktai

5. Konsoliduota Europos Bendrijos Steigimo Sutartis.//Valstybės žinios.2004, Nr.2-2
- 6.Sutartis dėl Konstitucijos Europai//Valstybės žinios. 2004, Nr.170-6239.
7. Stojimo į ES sutarties akto dėl Čekijos Respublikos, Estijos Respublikos, Kipro Respublikos, Latvijos Respublikos, Lietuvos Respublikos, Vengrijos Respublikos, Maltos Respublikos, Lenkijos Respublikos, Slovėnijos Respublikos ir Slovakijos Respublikos stojimo sąlygų ir sutarčių, kuriomis yra grindžiama ES , pritaikomųjų pataisų//Valstybės žinios. 2004, Nr.1-1.

Antriniai ES teisės aktai

8. Agreement between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders// Official Journal. L 239, 22/9, 2000.
- 9.Convention implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985 between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders //Official Journal L 239, 22/9.2000,

10. The Schengen *acquis* - Decision of the Executive Committee of 28 April 1999 on the definitive versions of the Common Manual and the Common Consular Instructions (SCH/Com-ex (99). OJ L 239, 22/9.2000.

11. Europos Parlamento ir Europos Tarybos reglamentas, nustatantis taisyklių, reglamentuojančių asmenų judėjimą per sienas, Bendrijos kodeksas (Šengeno sienų kodeksas) FRONT 129 COMIX 495 CODEC 649 OC 566. OL L 105, 13/4 2006.

12. Konvencija „Dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (ETS Nr.108)“//Valstybės žinios.2001.Nr.32-1059.

13. Tarybos reglamentas EB Nr.2424/2001 dėl antrosios kartos SIS (SIS II) sukūrimo. OL L 328, 12/13 2001.

14. Tarybos sprendimas 2001/886/TVR dėl antrosios kartos SIS (SIS II) sukūrimo. OL L 328, 12/13 2001.

15. Tarybos reglamentas EB Nr.871/2004 dėl naujų SIS funkcijų, įskaitant kovą su terorizmu, nustatymo. OL L 162,30/04, 2004.

15. Europos Tarybos sprendimas 2005/211/EB, dėl SIS kai kurių naujų funkcijų nustatymo, įskaitant kovos su terorizmu srityje OL L 068, 15/3 2005.

17. Tarybos reglamentas Nr.343/2003 nustatantis valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio vienoje iš valstybių narių pateikto prieglobsčio prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijus ir mechanizmą. OL L 50, 25/02 2003.

18. Council Decision 2004/466/ec OF 29 April 2004 amending the Common Manual in order to include provision for targeted border controls on accompanied minors. OL L 195, 2004.

19. Bendrasis vadovas su paskutiniais pakeitimais, padarytais Tarybos reglamentu (EB) Nr.2133/2004 (OL L 369, 2004 12 16) bei OL L 313, 2002 12 16.

20. ES Šengeno katalogo 2 tomas: SIS, SIRENE. ES Tarybos Generalinis sekretoriatas, 2002, gruodis, Briuselis.

Kiti ES institucijų dokumentai

21. Development of the Schengen Informatikon System II. Communication from the Commission to the council and the European Parliament. Commission of the European Communities, Brussels, 18.12.2001 COM(2001)720 final.

22. Pasiūlymas dėl Tarybos sprendimo dėl antros kartos SIS (SIS II) sukūrimo, veikimo ir naudojimo (COM(2005)230 galutinis).

23. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl antrosios kartos SIS (SIS II) sukūrimo, veikimo ir naudojimo (COM(2005)236 galutinis).

24. Pasiūlymas Dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl valstybių narių tarnybų, atsakingų už transporto priemonių registracijos liudijimų išdavimą, prieigos prie Šengeno antrosios kartos informacinės sistemos (COM(2005)237 galutinis)

25. Komisijos komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui dėl Europos duomenų bazių teisingumo ir vidaus reikalų srityje geresnio veiksmingumo, didesnio sąveikumo ir optimalios sąveikos (COM(2005)597 galutinis).

26. SIRENE Manual.OJ C 38/01, 2003.

27. Šengeno jungtinė priežiūros institucija. Veiklos ataskaita – 2004 m. sausio mėn.-2005m. gruodžio mėn. SCHAC 2503/06

28. Europos duomenų apsaugos priežiūros pareigūno nuomonė dėl pasiūlymų dėl Tarybos sprendimo (KOM(2005)230 galutinis; dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl antros kartos SIS (SIS II) sukūrimo, veikimo ir naudojimo(KOM(2005)236 galutinis) ir pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl valstybių narių tarnybų, atsakingų už transporto priemonių registracijos liudijimų išdavimą,prieigos prie antros kartos SIS II(KOM(2005)237 galutinis) OL C 091,19/04, 2006.

29. Nuomonė 6/2005 dėl pasiūlymų dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (KOM(2005)236 galutinis) ir Tarybos sprendimo (KOM(2005)230 galutinis) dėl antrosios kartos SIS sukūrimo, veikimo ir naudojimo ir pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl valstybių narių tarnybų, atsakingų už transporto priemonės registracijos liudijimų išdavimą, prieigos prie antrosios kartos SIS(KOM(2005)237 galutinis)

30.Pirmininkaujančios valstybės narės išvados 14292/1/04 REV1, Briuselis 2004m. gruodžio 8d.

31. Europos vadovų Tarybos 2004 m. kovo 29 d. Deklaracija 7906/04 dėl kovos su terorizmu.

32. SIS II feasibility study. Description of the current SIS environment. European Commission, Direktoarate-General Justice and Home Affairs. Brussels, 27/06/2002, SIS II/007 REV 5.

Knygos

33. A.Čeida, A.Dubikaitis, R.Liubajėvas ir kt. Kaliningrado tranzitas ES kontekste.Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004.

34. A.Jankauskas, S.Ratkevičius, D.Semėnas ir kt. Lietuvos sienų valdymas: Kaliningrado tranzito kontrolė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006.

35. Simon Hix. ES politinė sistema.Vilnius:Eugrimas, 2006.

36. Morkūnienė J. Globalizacija.Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.

37. Tatham A. ES teisė. Vilnius: Eugrimas, 1999.

38. Desmond Dinan. Encyclopedia of the European Union. London: Macmillan Press Ltd, 2000.

39. Monar J. Justice and Home Affairs in the treaty of Amsterdam: Reform at the Price of Fragmentation. European Law Review, 1998.

40. Nanz K.P. The Schengen Agreement: preparing the free movement of persons in the European Union. Brussels: Justice and Home Affairs in the European Union, 1995.

41. Peers S. EU Justice and Home Affairs Law. Harlow : Pearson Education, 2000.

Interneto puslapiai

<http://www.lrytas.lt/?id=11538161121153741318&view=4> (2006-10-09)

http://www.vrm.lt/index.php?id=131&backPID=47&tt_news=894& (2006-09-23)

http://www.vrm.lt/index.php?id=131&backPID=133&pS=1159650000&pL=2681999&arc=1&tt_news=913& (2006-09-30)

http://www.vrm.lt/index.php?id=131&backPID=133&pS=1159650000&pL=2681999&arc=1&tt_news=931&(2006-09-28)

<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=9479853&categoryID=2045412&ndate=1147122000> (2006-09-12)

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/68827.pdf

http://www.en.wikipedia.org/wiki/Schengen_Information_System (2006-09-12)

<http://www.struggle.ws/wsm/pamphlets/eu/fortress> (2006-09-13)

<http://www.eic.euro.lt/index.php?-583076193> (2006-09-23)

http://www.vrm.lt/index.php?id=131&backPID=133&pS=1157058000&pL=2591999&arc=1&tt_news=894& (2006-09-30)

Santrauka

Darbe įvertintas Šengeno informacinės sistemos (SIS) vaidmuo užtikrinant valstybių narių saugumą, bei analizuotas šios informacinės sistemos teisinis reglamentavimas. Išsamiai nagrinėta dabartinė, veikianti Šengeno informacinė sistema, bei ji lyginta su naujai kuriama antrosios kartos Šengeno informacinė sistema (SIS II). Atkreiptas dėmesys į veikiančios ir kuriamos sistemos privalumus bei trūkumus.

Darbe atskleistos naujos grėsmės valstybių narių saugumui globalizacijos kontekste, nagrinėtos priežastys, kurios paskatino Šengeno sutarties sudarymą, Šengeno erdvės plėtrą, bei Šengeno *acquis* raidą.

Analizuota SIS reikšmė Šengeno erdvės apsaugai. SIS pateikta kaip viena iš svarbiausių priemonių, kompensuojančių asmenų kontrolės prie vidinių sienų panaikinimą.

Nagrinėta pilietinių teisių organizacijų kritika SIS atžvilgiu.

Išanalizuota SIS struktūra ir jos reorganizavimas. Pateiktos SIS tvarkomų duomenų kategorijos, bei įvertinta galimybė SIS II tvarkyti naujus – biometrinius duomenis. Analizuotas SIS pranešimų turinys, duomenų įvedimo mechanizmas.

Įvertintas SIS duomenų apsaugos lygis, išnagrinėti pagrindiniai asmens duomenų apsaugos principai.

Aptartos plėtros perspektyvos, nacionalinės SIS kūrimo eiga ir problematika.

Patvirtintos iškeltos hipotezės, pateiktos išvados bei pasiūlymai.

Summary

In this thesis the role of the Shengen Information System (SIS) in the field of security of the Member States was evaluated and legislation of the aforementioned system was analysed. The current version of SIS was dissertated and compared with a new version of SIS (SIS II) of which creation is in progress. The attention was paid to the advantages and disadvantages of both current version of SIS and the new one.

New threats to the security of the Member States in the framework of globalisation were identified; the reasons for the conclusion of the Shengen agreement, enlargement of the Shengen area and evolution of the Shengen *acquis* were analysed.

Significance of SIS in the field of protection of the Shengen area was evaluated. In the thesis SIS was presented as one of the most important compensatory tools, which abolish the control of the persons at the internal borders.

The critique of Civil Rights Organizations in regard to SIS was analysed.

The structure of SIS and its upgrade were analysed. Data categories of SIS were presented and capability of SIS II to handle biometric data was evaluated. The content of SIS reports was analysed as well as mechanism of data entering to the system was investigated.

The protection level of SIS data was evaluated; the main principles of the person's data protection were researched.

The perspectives of the SIS development, the progress of and problems related to the national SIS creation were discussed.

The hypotheses were approved; the conclusions and proposals were presented.

Sigita Ratkevičienė

SIS STRUKTŪRA

